

ოგიუსტ კონტი და პოზიტივისტური სოციოლოგიის ჩასახვა

შინაარსი

1. ცხოვრებისა და შემოქმედების ეტაპები;
2. მეცნიერებათა კლასიფიკაცია;
3. სოციოლოგიის საგანი და ამოცანები;
4. სოციოლოგიის მეთოდები;
5. სოციალური სტატიკა;
6. სოციალური დინამიკა;
7. პოზიტიური პოლიტიკა;
8. კონტის ადგილი სოციოლოგიის ისტორიაში.
9. **მოკლე ვარიანტი**

1798, 19 იანვარი – 1857, 5 სექტემბერი

საკვანძო სიტყვები და გამოთქმები:

პოზიტიური, პოზიტივიზმი, მეცნიერებათა კლასიფიკაცია, სოციალური ორგანიზმი, სოციალური სისტემა, სოციალური წესრიგი და პროგრესი, სოციალური სტატიკა, სოციალური დინამიკა, სამი სტადიის კანონი, კაცობრიობის რელიგია, სოციოკრატია – სოციოლატრია (სოციუმისადმი თაყვანისცემა).

1. ო. კონტი: ცხოვრებისა და შემოქმედების ეტაპები;

ოგიუსტ კონტი საფრანგეთში, ქ.მონპელიეში. 1798 წლის 19 იანვარს, საშუალო კლასის ოჯახში დაიბადა. მამამ ადგილობრივი გადასახადების ამკრეფის ოფიციალურ პოსტს მიაღწია. კონტი ადრე გახდა სტუდენტი, მაგრამ კოლეჯის დამთავრების დიპლომი ვერ მიიღო, რადგან ის და მთელი მისი კლასი პოლიტექნიკური სკოლიდან პოლიტიკური შეხედულებებისა და მემოხური ქცევების გამო გარიცხულ იქნენ. ამ ფაქტმა უარყოფითად იმოქმედა კონტის მეცნიერულ კარიერაზე. 1817 წელს ის გახდა ანრი კლოდ სენ-სიმონის მდივანი, რომელმაც ის „იშვილა“, კონტი მასზე 40 წლით უმცროსი იყო. წლების განმავლობაში ისინი წარმატებით მუშაობდნენ ერთად და კონტი აღნიშნავდა კიდევ, თუ რა დიდადაა ის დავალებული სენ-სიმონისაგან: მე, უდავოა, ინტელექტუალურად ძალიან ვარ დავალებული; ის ძლიერ მეხმარებოდა ჩემს ფილოსოფიურ წინსვლაში, რომელიც მე ავირჩიე და მთელი სიცოცხლე არ ვულალატებ,” მაგრამ 1824 წელს მათ შორის მოხდა განხეთქილება, როდესაც გაიგო, რომ სენ-სიმონი კონტის სახელის ამოღებას რომელიღაც სტატიიდან აპირებდა. მოგვიანებით კონტი ახასიათებს თავის ურთიერთობას სენ-სიმონთან, როგორც „კატასტროფულს“, ახასიათებს მას, როგორც „გაფუჭებულ მატყურას“. 1852 წელს კონტი სენ-სიმონზე იტყვის: „მე ამ პერსონისაგან არაფრით არ ვარ დავალებული“.

ჰაილბრონი გვამღვეს კონტის დახასიათებას – მაღალი არაა, ალბათ 5ფუტი და 2 დუიმი (1ფუტი–30,48სმ; 1დუიმი–2,54სმ), ოდნავ ელამი და ურთიერთობებში, განსაკუთრებით ქალებთან ძალზე

გაუბედავი, საზოგადოებისაგან მთლიანად გაუცხოებული. ეს ფაქტები დაგვეხმარება გავიგოთ კონტის დაქორწინება კაროლინა მასანზე (გაგრძელდა 1825_1842). კაროლინა არაკანონიერი შვილი იყო, მოგვიანებით კონტი მას მეძავს უწოდებს, თუმცა ეს დარქმევა ამ ცოტა ხნის წინათ ექვევებში იქნა დაყენებული. კონტის საკუთარ თავში დაუჯერებლობა საკუთარი ინტელექტუალური შესაძლებლობების რწმენასთან აბსოლუტურ წინააღმდეგობაშია, და, როგორც ჩანს, ასეთი თვითშეფასება საფუძველს არაა მოკლებული.

კარგადაა ცნობილი კონტის ბრწყინვალე მეხსიერება. ფოტოგრაფიული მეხსიერებით დაჯილდოებულს თავისუფლად შეეძლო ერთხელ წაკითხული ნებისმიერი გვერდის ციტირება. კონცენტრაციის ასეთი უნარი საშუალებას აძლევდა მთელი წიგნი ზეპირად გადმოეცა. ლექციებზე კონსპექტებს არ იყენებდა. წიგნის წერის დროს მხოლოდ მეხსიერებას ეყრდნობოდა. 1826 წ. კონტმა საკუთარ ფილოსოფიურ იდეებზე 72 საჯარო ლექციის საკუთარ ბინაში ჩატარება განიზრახა. კურსმა მნიშვნელოვანი აუდიტორია მიიზიდა, მაგრამ სამი ლექციის შემდეგ შეწყდა, რადგან კონტს ნერვული შეტევა დაემართა. ფსიქიკური მოშლილობა შემდეგაც ტანჯავს და ერთხელ 1827 წელს თავის მოკვლას შეეცადა, მდინარე სენაში გადახტა (საბედნიეროდ წარუმატებლად).

კონტს პოლიტექნიკურ სკოლაში მუდმივი თანამდებობის დაკავება არ შეეძლო, მაგრამ 1832 წელს ასისტენტის უმნიშვნელო თანამდებობა მაინც მიიღო. 1837 წელს მისაღები გამოცდების ეგზამენატორის დამატებითი თანამდებობა მიიღო და პირველ ხანებში გარკვეული შემოსავალი ქონდა (აქამდე მატერიალურად ოჯახი ეხმარებოდა). ამ პერიოდში კონტმა შექმნა შრომები, რომლებმაც მას უზარმაზარი ავტორიტეტი და პოპულარობა შესძინა—„პოზიტიური ფილოსოფიის კურსის“ ექვსტომეული, დაიბეჭდა 1830-1842 წწ. აქ მან ხაზგასმით აღნიშნა, რომ სოციოლოგია მთავარ მეცნიერებად უნდა აღიარონ. კონტი აქვე აკრიტიკებდა პოლიტექნიკურ სკოლას, რამაც შედეგად მისი ასისტენტობიდან განთავისუფლება გამოიღო. 1851წ. მან „პოზიტიური პოლიტიკის სისტემის“ ოთხტომეული დაასრულა, რომელსაც უფრო პრაქტიკული მიზნები ქონდა, ვინაიდან საზოგადოების გლობალური რეორგანიზაციის გეგმას სთავაზობდა.

ჰაილბრონი ამტკიცებს, რომ 1838 წელს კონტმა ძლიერი დარტყმა მიიღო, სწორედ მაშინ დაკარგა მან იმედი, რომ ვინმე, როდისმე მის ნაშრომებს მთლიანად მეცნიერებისა და კერძოდ სოციოლოგიის შესახებ, სერიოზულად აღიქვამდა. ამ პერიოდში მან გონის ჰიგიენის შესახებ განაცხადა. მან სხვა ავტორების კითხვას თავი აარიდა და კავშირი ეპოქის ინტელექტუალურ ცვლილებებთან მთლიანად გაწყვიტა. 1838 წლის შემდეგ კონტი საზოგადოების რეფორმის შესახებ თავის იდეას ანვითარებს, რაც „პოზიტიური პოლიტიკის სისტემაში“ გამოიხატა. კონტი იქამდე მივიდა, რომ საკუთარი თავიკაცობრიობის ახალი რელიგიის მოძღვრად წარმოიდგინა: მას სჯეროდა სამყაროსი, რომელსაც ბოლოს და ბოლოს მოძღვარი—სოციოლოგი ჩაუდგება სათავეში (კონტზე მისმა კათოლიკურმა ფესვებმა ძლიერ იმოქმედა). საინტერესოა, რომ მისი სკანდალური იდეების მიუხედავად, კონტმა, საბოლოო ჯამში, მიმდევრების მნიშვნელოვანი რაოდენობა, როგორც საფრანგეთში ასევე სხვა ქვეყნებში შეიძინა. ო.კონტი 1857 წლის 5 სექტემბერს გარდაიცვალა.

თავის თეორიაში კონტი აქცენტს ინტელექტუალურ ფაქტორებზე აკეთებს. ის ამტკიცებდა, რომ სოციალური უწესრიგობის მიზეზი ინტელექტუალური უწესრიგობაა. ამ უწესრიგობის წყარო ადრინდელი ეპოქების (თეოლოგიური ან მეტაფიზიკური) იდეებია, რომლებიც პოზიტიურ

(მეცნიერულ) ეპოქაშიც აგრძელებენ არსებობას. მხოლოდ მაშინ, როდესაც პოზიტივიზმი მთლიანად აიღებს კონტროლს საკუთარ ხელში, სოციალური გადატრიალებები და რევოლუციები შეწყდება კიდევ. რამდენადაც ეს პროცესი ევოლუციურია, ადარ იარსებებს გადატრიალებებისა და რევოლუციების აუცილებლობა. მაგრამ შესაძლებელია პოზიტივიზმის ერა არც ისე მალე დადგეს, როგორც ეს ზოგიერთებს სურს. აქ სოციალური რეფორმიზმი და კონტის სოციოლოგია ურთიერთთანხმდებიან. სოციოლოგიას შეეძლო დაეჩქარებინა პოზიტივიზმის გაბატონება და, მაშასადამე, სოციალურ სამყაროში წესრიგი შეეტანა. უპირველეს ყოვლისა, კონტს არ სურს ის რევოლუციის მომხრედ ჩათვალოს. მისი აზრით, სამყაროში უკვე საკმაოდ იყო უწყესრიგობა. ნებისმიერ შემთხვევაში, კონტის აზრით, ინტელექტუალური ცვლილებები აუცილებელი იყო, ასე, რომ სოციალური და პოლიტიკური რევოლუციებისათვის საბაზი ცოტაა.

ჩვენ უკვე შეგვხვდა კონტის ზოგიერთი მოსაზრებები, რომელთაც დიდი მნიშვნელობა ქონდა კლასიკური სოციოლოგიის განვითარებისათვის: მისი საბაზო კონსერვატიზმი, რეფორმიზმი და სციენტიზმი, ასევე მისი ევოლუციური შეხედულებები სამყაროზე. არის კიდევ მისი შემოქმედების სხვა ასპექტებიც, რომლებიც იმსახურებენ გახსენებას, იმიტომ, რომ მოწოდებულნი იყვნენ შეესრულებინათ მნიშვნელოვანი როლი სოციოლოგიური თეორიის განვითარებაში. მაგალითად, მისი სოციოლოგია არ ფოკუსირდება პიროვნებაზე, ანალიზის საწყის ერთეულად უფრო მსხვილ ორგანიზმებს იღებს, ისეთებს, როგორიცაა „მაგალითად, ოჯახი. კონტი ასევე მოითხოვდა ყურადღება, როგორც სოციალურ სტრუქტურაზე, ასევე სოციალურ დინამიზმზე მიექციათ. შემდგომი დროის სოციოლოგიური თეორიის განვითარებაზე, განსაკუთრებით სპენსერისა და პარსონსის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი როლი საზოგადოების აგებისას სისტემურობის აუცილებლობაზე, მის სხვადასხვა კომპონენტებს შორის კავშირზე კონტის აქცენტმა შეასრულა. მან ასევე დიდი მნიშვნელობა საზოგადოებრივი თანხმობის როლს მიანიჭა . კონტს უნაყოფოდ მიაჩნდა მუშებისა და კაპიტალისტებს შორის კონფლიქტის აუცილებლობის იდეა. გარდა ამისა, ის ხაზს უსვამს, რომ აუცილებელია აბსტრაქტული თეორიების თხზვა და სოციოლოგიური გამოკვლევების ჩატარება. ის არწმუნებდა სოციოლოგებს გამოეყენებინათ ისეთი მეთოდები, როგორებიცაა დაკვირვება, ექსპერიმენტი, შედარებითი ისტორიული ანალიზი და ბოლოს, კონტი დარწმუნებულია, რომ სოციოლოგია თავისი უნარით დაადგინოს სოციალური კანონები და შეიმუშავოს რეფორმები საზოგადოების შიდა რეფორმების გადასაჭრელად საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანი მეცნიერული ძალა გახდება.

კონტი პოზიტიური სოციოლოგიის განვითარების წინა ხაზზე იდგა. ჯონათან ტერნერის მიხედვით კონტის პოზიტივიზმი ხაზს უსვამდა, რომ „სოციალური სამყარო ვალდებულია განავითაროს აბსტრაქტული კანონები, რომელთა შემოწმება შესაძლებელია მონაცემთა მონდომებული შეკრებით“ და „ეს აბსტრაქტული კანონების სოციალური სამყაროს მთავარ და განსაკუთრებით მნიშვნელოვან თვისებებზე მიგვანიშნებენ და ისინი მათ „ბუნებრივ კავშირებს“ ზუსტად განსაზღვრავენ. შემდეგ დავინახავთ, რომ ზოგიერთი კლასიკოსი (განსაკუთრებით სპენსერი და დიურკემი) სოციალური ცხოვრების კანონების დადგენისადმი კონტისეულ ინტერესს იზიარებენ. პოზიტივიზმი თანამედროვე სოციოლოგიაშიც ინარჩუნებს მნიშვნელობას და ამავე დროს მას სხვადასხვა პოზიციებიდან ესხმიან თავს.

თავისი სოციოლოგიური თეორიის სკოლის დასაფუძნებლად კონტს არ ჰქონდა საკმაოდ ძლიერი აკადემიური ბაზა, მაგრამ მან სოციოლოგიური თეორიის მნიშვნელოვან მიმართულებას ჩაუყარა

საფუძველი. კონტის როლი მომავალი თაობებისათვის ფრანგული სოციოლოგიის მისმა მიმდევარმა და მისი შემოქმედებითი იდეების ერთ-ერთმა შემკვიდრემ-ემილ დიურკემმა დააკნინა.

2. მეცნიერებათა კლასიფიკაცია

თეოლოგიისა და მეტაფიზიკისგან მეცნიერების გამოყოფა კონტის პოზიტიური მეთოდის ძირითადი იდეა იყო. იგი გვიხსნის, რომ ტერმინ “პოზიტიურს მრავალი მნიშვნელობა აქვს: 1. რეალური ქიმერულის საპირისპიროდ; 2. სასარგებლო-უსარგებლოს საწინააღმდეგოდ; 3. ნამდვილი, უქვეყელი საეჭვოს საპირისპიროდ; 4. ზუსტი ბუნდოვანის საწინააღმდეგოდ; 5. დადებითი – უარყოფითის საწინააღმდეგოდ. ამ შემთხვევაში იგი მიუთითებს ახალი ფილოსოფიის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან თვისებაზე რომელიც წარმოადგენს მას როგორც თავისი ბუნებით მოწოდებულს არა ნგრევისადმი, არამედ უპირატესად ორგანიზებისადმი”. ტერმინი ‘პოზიტიური’, “ორგანულის, განსაზღვრულის, ზუსტის” მნიშვნელობით შემოტანილ იქნა სენ-სიმონის მიერ და გვხვდება მის ქმნილებებში. მისი აზრით, ჭეშმარიტი მეცნიერება ხასიათდება იმით, რომ უარს ამბობს “გადაუჭრელ საკითხებზე” ე. ი. ისეთი საკითხების გადაჭრაზე, რომელთა არც დამტკიცება და არც უარყოფა არ შეიძლება, დაკვირვებით დადგენილ ფაქტებზე დაყრდნობით, ასეთ “მეტაფიზიკურ”, არამეცნიერულ საკითხებად კონტი თვლიდა საკითხებს ნივთთა არსებისა და მათი წარმოშობის მიზეზების შესახებ”. მისი აზრით, მეცნიერების ამოცანაა კანონების აღმოჩენა, კანონებისა, რომლებიც გაგებულა, როგორც მოვლენებს შორის მყარი და განმეორებადი კავშირი. მეცნიერებათა ამოცანების ასეთი შეზღუდვა გამართლებული იყო ზუსტი, განსაზღვრული ცოდნის მიღწევის სურვილით, რომელსაც მომავლის წინასწარხედვისათვის საკმაო საფუძველი შეეძლებოდა შეექმნა.

კონტი ფილოსოფიის ტრადიციული გაგების გამაუქმებლად გვევლინება, ფილოსოფიას არა აქვს არც თავისი განსაკუთრებული საგანი, არც თავისი მეთოდი, რომელიც მეცნიერებათა მეთოდებისაგან განსხვავებული იქნებოდა. პოზიტიური ფილოსოფია, საჭიროა გადმოვცეთ როგორც მეცნიერებათა ყოვლის მომცველი სისტემა, რომელიც ამავე დროს მათი საგნების, მეთოდების, კანონების, მსგავსება-განსხვავების ანალიზს მოიცავს.

მეცნიერებათა კლასიფიკაციის დამუშავებისას, კონტი მათ ობიექტურ ნიშნებსა და მახასიათებლებს ეყრდნობოდა. უპირველეს ყოვლისა, მან მეცნიერებები აბსტრაქტულ და კონკრეტული სახის მეცნიერებებად დაყო, პირველნი მოვლენათა განსაზღვრული კატეგორიების კანონებს სწავლობენ, მეორენი კი ამ კანონებს კერძო სფეროებში იყენებენ. ანუ კერძო სფეროებს მიუყენებენ ამ კანონებს. მაგ: ბიოლოგია არის ზოგადი, აბსტრაქტული მეცნიერება სიცოცხლის შესახებ. მედიცინა კი – კონკრეტული მეცნიერება რომელიც იყენებს ბიოლოგიის ზოგად კანონებს. კონტი გამოყოფს ხუთ აბსტრაქტულ-თეორიულ მეცნიერებას: ასტრონომიას, ფიზიკას, ქიმიას, ბიოლოგიას და სოციოლოგიას. ბუნებისეული მოვლენების – ასტრონომიულის, ფიზიკურის, ქიმიურის და ბიოლოგიურის – ძირითად კატეგორიებს მან საზოგადოებრივ მოვლენათა კატეგორიები დაუმატა, რითაც მეცნიერებათა თავის კლასიფიკაციას “საბოლოო კონსტრუირებისა და აგებისათვის საყოველთაო და აუცილებელი ხასიათი” მისცა. კონტის მეცნიერებათა “ენციკლოპედიური კიბე” შესაბამისი მეცნიერებების მიერ შესასწავლი მოვლენების სირთულის ზრდის პრინციპის მიხედვით შეიქმნა. სოციალური მოვლენები სხვებისაგან ყველაზე დიდი სირთულით განსხვავდებიან და ამავე დროს ყველა დანარჩენზე არიან დამოკიდებულნი, რაც სოციოლოგიის ყველაზე გვიანდელ წარმოშობას გვიხსნის. მიუხედავად ამისა, ესენია – ბუნებრივი

მოვლენები, რომლებიც მოცემული სფეროსათვის სპეციფიკურ ბუნებრივ კანონებს ექვემდებარებიან. საზოგადოების შესახებ პოზიტიურ მეცნიერებას კონტმა თავდაპირველად სოციალური ფიზიკა, ხოლო მოგვიანებით სოციოლოგია უწოდა. ახალი ტერმინის შემოტანას არა ნეოლოგიზმებისადმი მიდრეკილებით, არამედ სპეციალური დისციპლინის შექმნის აუცილებლობით გვიხსნის, რომელიც საზოგადოებრივი ფენომენებისადმი დამახასიათებელი ფუნდამენტური კანონების პოზიტიურ გამოკვლევებს მიეძღვნებოდა. იგი ხაზს უსვამდა, რომ სოციოლოგია ა. კეტლეს აღწერითი “სოციალური ფიზიკისაგან” განსხვავებით თეორიული დისციპლინა უნდა იყოს. სოციოლოგიის პოზიტიურ მეცნიერებად ქცევა პოზიტიური ფილოსოფიის სისტემას ასრულებს, რითაც ადამიანური გონებისა და ადამიანური საზოგადოების განვითარების პოზიტიური სტადიის დადგომას გვაუწყებს. ეს იქნებოდა კონტის აზრით, ნამდვილი “პოზიტიური რევოლუცია”, მეცნიერების გამარჯვება წარსულ საუკუნეთა სქოლასტიკაზე”. (აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ კონტმა თავის კლასიფიკაციაში ვერ მონახა ადგილი ფსიქოლოგიისათვის, რითაც მილის კრიტიკა დაიმსახურა).

კონტისეული მეცნიერებათა კლასიფიკაციისათვის აზროვნების მეტაფიზიკური მეთოდის გამოყენებაა დამახასიათებელი, რაც განპირობებულია იმით, რომ კონტი მეცნიერებათა როგორც თანაბარი მნიშვნელობის მქონე, ერთი-მეორის გვერდით მყოფი მოვლენების კლასიფიკაციას ახდენს ისე, რომ ერთი მეცნიერების მეორისგან წარმოშობას ადგილი არ აქვს. კონტმა მეცნიერებებს შორის მხოლოდ სტრუქტურული და არა გენეტიკური კავშირები აღმოაჩინა. მეცნიერებათა კლასიფიკაციის საფუძველი კოორდინაციის და არა სუბორდინაციის პრინციპია.

უარყოფდა რა ერთიმეორისგან იზოლირებული ცალკეული ფუნქციების შემეცნების შესაძლებლობას იგი მათი ურთიერთკავშირების კვლევის აუცილებლობაზე მიუთითებდა და მათი ფუნქციონირების შესწავლას იმ დიდი მთლიანობებისა და ერთიანობების ჩარჩოებში მოითხოვდა, რა ჩარჩოებშიც ისინი შედიან. მაგ: ცალკეულ ორგანოთა მოქმედების კვლევისას, საჭიროა მხედველობაში მთლიანი ორგანიზმის აგებულება და თვისებრიობა გვექონდეს, ხოლო საზოგადოებრივი ცხოვრების თითოეული მოვლენის შესწავლისას იგი ისეთ მთლიანობებს შევუფარდოთ, როგორებიცაა ეპოქა, ცივილიზაცია, კაცობრიობა.

მთლიანობითი მიდგომა კონტის ძირითადი მეთოდოლოგიური პოსტულატი იყო, რომლის პოზიციიდანაც იგი მის თანამედროვე ფსიქოლოგიასა და პოლიტიკურ ეკონომიკას აკრიტიკებდა. კონტს მიაჩნდა, რომ მთლიანობა (ორგანიზმი, საზოგადოება) უფრო მეტად ექვემდებარება უშუალო კვლევას, ვიდრე მასში ფუნქციონირებადი მოვლენები. ამასთანავე თუ ბუნების შემსწავლელ მეცნიერებებში, რომლებიც ძირითადად არაცოცხალ ბუნებას სწავლობენ, შემეცნება მუდამ შეფარდებითია და შეუძლებელი იყოს სრული, მაშინ ბიოლოგიურ და საზოგადოებრივ მეცნიერებებში იგი შეიძლება უფრო სრულყოფილი იყოს, რამეთუ შემეცნება აქ ზოგიერთ შესასწავლად მისადგომ მთლიანობას ეხება. ისეთი მთლიანობა, როგორიცაა კაცობრიობა, ყველაზე მეტად ადამიანს ეხება, მისი შემეცნება ყველაზე უფრო მისთვისაა მისადგომი და მისაღწევი, ამიტომ აღწევს იგი ყველაზე სრულ ლოგიკურ სისრულეს და აბსოლუტური ხდება.

კონტისეული მეთოდოლოგია სხვადასხვა ტენდენციებს აერთიანებდა. მართალია, თავის დროზე მან გარკვეული პროგრესული როლი ითამაშა, მაგრამ შემდეგში ის უკვე მეცნიერების განვითარების დამამუხრუჭებელ ძალად იქცა, რამდენადაც მეცნიერების არასწორ ისტორიულად შეზღუდულ

გაგებაზე იყო დაფუძნებული, მეცნიერების ფრანგი ისტორიკოსის ა.კრესონის აზრით, როგორ ჩანს “მეცნიერება ყველგან ადასტურებდა: კონტმა ძლიერად დააჭრა მას ფრთები; მას (მეცნიერებას) შეუძლია მეტი, ვიდრე ამას იგი ფიქრობდა და ამბობდა”.

3. სოციოლოგიის საგანი და ამოცანები

კონტი სოციოლოგიას, როგორც პოზიტიურ მეცნიერებას საზოგადოებისა და ადამიანის შესახებ თეოლოგიურ და მეტაფიზიკურ სპეკულაციებს უპირისპირებდა. ერთის მხრივ, იგი აკრიტიკებდა თეოლოგებს, რომლებიც ადამიანს განიხილავდნენ როგორც არსებას, რომელიც ცხოველისგან პრინციპულად განსხვავდება, და მას ღმერთის ან განგების ქმნილებად თვლიდნენ. მეორე მხრივ, მის წინამორბედ “მეტაფიზიკოსს” ფილოსოფოსებს აკრიტიკებდა, იგი მათ საყვედურობდა იმას, რომ მათ საზოგადოება როგორც ადამიანური გონების ქმნილება, როგორც ინდივიდთა გონიერი ნების პროდუქტი ესმით. სოციოლოგია კონტის მიხედვით – ერთადერთი მეცნიერებაა, რომელიც შეისწავლის იმას თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების გავლენით ადამიანის გონება და მისი ფსიქიკა სრულყოფილი როგორ ხდება. ეს აზრი კონტთან მთლიან კონცეფციად ყალიბდება, რომლის თანახმადაც ინდივიდი წარმოადგენს აბსტრაქციას, ხოლო საზოგადოება – სინამდვილეს, რომელიც ბუნებრივ კანონებს ექვემდებარება. განსხვავებით ბიოლოგიურისაგან საზოგადოებრივი მოვლენები მუდამ ცვალებადობის მდგომარეობაში, გარდაქმნის ვითარებაში იმყოფებიან, ვითარდებიან დროში, მათი არსება – ისტორიულობაა, ამიტომ კონტი განსაკუთრებული პატივისცემით ეკიდებოდა კონდორსეს, რომელიც საზოგადოებას ისტორიული თვალსაზრისით განიხილავდა.

საზოგადოებრივი მოვლენების ბუნებრივი კანონზომიერი ხასიათის დაფიქსირებისას კონტი ვოლუნტარიზმისა და “დიდი გამოჩენილი ადამიანების” როლის გადაჭარბებით შეფასების წინააღმდეგ გამოდიოდა და პოლიტიკური რეჟიმის ცივილიზაციის განვითარების დონესთან შესატყვისობაზე მიუთითებდა. მართალია, ეკონომიკური ფაქტორის როლს არ უარყოფდა, მაგრამ იგი უწინარეს ყოვლისა, ცივილიზაციას მაინც გონით – ფსიქოლოგიურ ერთობად, იდეათა ერთობად თვლიდა. “იდეები, წერდა იგი, მართავენ და ატრიალებენ სამყაროს... ბოლოს და ბოლოს მთელი სოციალური მექანიზმი შეხედულებებს – აზრებს ეყრდნობა”. განვითარების საზოგადოებრივი პროცესის მთავარი შინაარსი მეცნიერული აზრის, “მეცნიერული სულის-გონის” პროგრესია, ამის შესატყვისად იგება საზოგადოების ისტორიის განვითარების სურათი.

კონტის განაზრებანი სოციოლოგიის, როგორც მეცნიერების, მისი საგნის და პრობლემათა წრის შესახებ აბსტრაქტული ხასიათისანი არიან. სოციოლოგიური გამოკვლევების სფერო კონტის მიერ ძალიან ფართოდ და განუსაზღვრელად არის მოხაზული. იგი ყველა იმ გამოკვლევებს მოიცავს, რომლებიც მეცნიერებათა მის კლასიფიკაციაში მოცემულ სხვადასხვა მეცნიერებათა კომპეტენციის ფარგლებს სცილდებიან. ძირითადი და პირველადი სინამდვილე, რომლიდანაც უნდა ამოვიდეს სოციოლოგი, არის საზოგადოება, აღებული მის მთლიანობაში. კონტს ამის ქვეშ მთელი კაცობრიობის ან რომელიმე მისი დიდი ნაწილის ორგანული ერთიანობა ესმოდა, რომელიც “საყოველთაო თანხმობით” (consensus omnium) დაკავშირებულია და რომელსაც მისი სტრუქტურული ელემენტების ჰარმონიული ფუნქციონირება ახასიათებს. საზოგადოების მეტისმეტი სირთულე აიხსნება იმით, რომ მასში მოქმედი თანამედროვე ფაქტორები ისტორიულს ერწყმიან, წარსული თაობები თანამედროვე თაობებზე ახდენენ გავლენას. საზოგადოება, ანუ როგორც მას კონტი უწოდებს კაცობრიობა – ესაა უმაღლესი

სინამდვილე (sui generis -), უმაღლესი არსებაა. თუმცა კონტი ემიჯნება სოციოლოგიურ რეალიზმს, მიაჩნია, რომ შუა საუკუნეებში რეალისტებსა და ნომინალისტებს შორის არსებული კამათი ანაქრონიზმია და კვლავ წამოყენების ღირსი არაა. რეალისტების თვალსაზრისს იგი ემპირიულად დაუსაბუთებელ რაიმედ თვლიდა და მასა და საზოგადოებისადმი მისეულ მთლიანობით მიდგომას შორის ვერავითარ საერთოს ვერ ხედავდა.

კონტის შეხედულებებში შეიძლება იმის ჩანასახი დავინახოთ, რაც შემდეგში საზოგადოებრივი მოვლენებისადმი – ცხოვრებისადმი სისტემური მიდგომის სახელით მოინათლა. მაგრამ კონტმა სოციალური ელემენტებისა და სტრუქტურების ნამდვილი ურთიერთდამოკიდებულება ვერ გაიგო და სოციალური ცხოვრების ელემენტებს, როგორც მარტივ, მარადიულ და უცვლელ, ხოლო საზოგადოებრივ განვითარებას, როგორც ერთი და იმავე ელემენტების სხვადასხვა კომბინაციების რეზულტატს განიხილავდა. ადამიანური საქმიანობის ობიექტივირებული პროდუქტების შესახებ ნაყოფიერი აზრები, რომლებიც შეიძლება სოციოლოგიის შესწავლის საგნად იქცნენ, მასთან კაცობრიობის, როგორც უმაღლესი, დიდი არსების შესახებ მსჯელობებში ინთქმება, კონტის სოციოლოგია მჭიდროდაა დაკავშირებული ისტორიის იდეალისტურ ფილოსოფიასთან და მრავალ მეტაფიზიკურ და სპეკულატიურ ელემენტებს შეიცავს.

4. სოციოლოგიის მეთოდები

კონტის სოციოლოგიის არსებითი ნაწილია ერთის მხრივ გონებაჭვრეტითობის, ხოლო მეორეს მხრივ ემპირიზმის უკიდურესობათა წინაღმდეგ ბრძოლის ფონზე საზოგადოების კვლევაში გამოყენებულ მეთოდთა შესწავლა – დამუშავება. კონტი ასაბუთებს დაკვირვების, აგრეთვე ექსპერიმენტული, შედარებითი და ისტორიული მეთოდების გამოსადეგობას სოციოლოგიაში. (თვლიდა რა მათემატიკას მეცნიერებათა ლოგიკად, კონტი ამავე დროს წინააღმდეგი იყო მათემატიკურ მეთოდთა მეტისმეტ და ყველაფერში გამოყენებისა. მისი აზრით, მათემატიკა არის მხოლოდ ერთ-ერთი საშუალება კვლევისა სხვა მრავალ მეთოდთა შორის და თუმცა, ყველა მოვლენა შეიძლება იქცეს პრინციპში მათემატიკური ანალიზის ობიექტად, მაგრამ (ქიმიის, ბიოლოგიის, სოციოლოგიის) ფენომენებისადმი, რომლებიც გამოირჩევიან დიდი სირთულით, მათემატიკური მიდგომა მიუღებელია.

დაკვირვება, ამტკიცებს კონტი, წარმოადგენს კვლევის ძირითად მეთოდს სოციოლოგიაში, იგი უკუაგდებს ეჭვებს იმის შესახებ, თითქოს სოციოლოგიაში ამ მეთოდით შეუძლებელია ზუსტი მონაცემების მიღება ისტორიულ ხდომილება–მოვლენათა დამკვირვებელთა მიერ მოწოდებულ ცნობათა აშკარა უზუსტობის გამო. ყველა სხვა მეცნიერებათა გამოცდილება, რომლებიც სარგებლობენ უცხო დაკვირვებებით ანუ სხვათა დაკვირვებით, ლაპარაკობს ძნელად შესამოწმებელი და მიახლოებითი ცნობებისა და მონაცემების გამოყენების შესაძლებლობის შესახებ. მაგრამ კონტმა ვერ შეძლო, განესაზღვრა ის, თუ როგორ მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს სოციალური დაკვირვება, რათა მისი უეჭველ და ზუსტ რაიმედ ჩათვლა შეიძლებოდეს. სოციალური ფაქტთა დაკვირვებამ სოციოლოგია მეცნიერების რანგში უნდა აიყვანოს, ხოლო მასალას, რომლითაც ოპერირებს სოციოლოგი, ობიექტური ხასიათი მისცეს. ემპირიული მასალის დაკვირვება თეორიის ხელმძღვანელობით უნდა მოხდეს, სხვაგვარად სოციოლოგი ვერ მიაღწევს ვერაფერს, გარდა შემთხვევითი და იზოლირებული ფაქტების თავმოყრას, რომელიც თავისთავად არაფერს გვეუბნება.

“ცხადია რომ ყოველი სოციალური დაკვირვება, სტატისტიკური იქნება ის თუ დინამიკური, ფუნდამენტურ თეორიათა მუდმივ გამოყენებას უნდა გულისხმობდეს”.

სწორედ პოზიტიური თეორიის არარსებობა, რომელზე დაყრდნობითაც ფაქტების შეკრება და განზოგადება შესაძლებელი იქნებოდა, კონტის აზრით, სოციოლოგიის ძირითად სიძნელეს წარმოადგენს, რომელიც ბიწიერ წრეში ვარდება, რამდენადაც დაკვირვების ჩასატარებლად საჭიროა თეორია, ხოლო თეორიის შესაქმნელად კი დაკვირვებები.

დაკვირვებასთან დაკავშირებულ უფრო ნაკლები მნიშვნელობის სიძნელედ კონტი აუცილებელი მეცნიერული მომზადების სირთულეს მიიჩნევს, რომელმაც მკვლევარის არამეცნიერული ხასიათის – ცრურწმენების, გავრცელებული შეხედულებების – დაბრკოლებებისაგან განთავისუფლება უნდა უზრუნველყოს. აქაც ნამდვილი მეცნიერული თეორია უნდა დაგვეხმაროს, რომელიც სპეკულაციებს თავიდან აგვაცილებდა და მკვლევარს აუცილებელი ცნებებით უზრუნველყოფდა.

კონტი არა მხოლოდ უშუალო დაკვირვებათა, არამედ არაპირდაპირი ცნობების, მონაცემების მნიშვნელობასაც აღნიშნავდა. მაგ: ისტორიული და კულტურული ძეგლების შესწავლას, ჩვეულებების-წესების გაგებას, ენათა ანალიზს და შედარებას “შეუძლია სოციოლოგიას პოზიტიური კვლევისათვის მუდმივი სასარგებლო საშუალებები მისცეს”.

სოციოლოგიის მნიშვნელობით მეორე მეთოდად კონტი ექსპერიმენტს თვლიდა. სოციოლოგიაში უშუალო ექსპერიმენტი კვლევის მიზნებისათვის სპეციალურად შექმნილი პირობების საკვლევი მოვლენის ცვალებადობაზე დაკვირვებაში მდგომარეობს. არაპირდაპირი გაშუალებული ექსპერიმენტი კონტს ესმოდა როგორც საზოგადოებაში არსებულ პათოლოგიურ გადახრათა კვლევა, რომელი გადახრებიც საზოგადოებრივ შერყევათა, ძირითადად რევოლუციური ხასიათის რყევათა გავლენით იყო გამოწვეული. საზოგადოებრივი წესრიგის არე-დარევა, პერტურბაციები, რომლებიც სოციალური ორგანიზმს არყევენ, კონტის აზრით, ინდივიდუალური ორგანიზმის ავადმყოფობათა ანალოგიას წარმოადგენენ. მათში ნათლად ვლინდება საზოგადოებრივი ორგანიზმის ძირითადი კანონები რამდენადაც ავადმყოფობა საშუალებას გვაძლევს უკეთ შევიცნოთ ნორმა.

პოზიტიურ მეცნიერებათა მესამე მეთოდი რომელსაც სოციოლოგია იყენებს ესაა შედარებითი მეთოდი, რომლის დახმარებითაც ერთმანეთს უდარებენ ხალხთა ცხოვრებას, რომლებიც ერთდროულად ცხოვრობენ დედამიწის სხვადასხვა კუთხეში რათა საზოგადოებათა არსებობის და განვითარების ზოგადი კანონები დაადგინონ.

კონტის აზრით, მეცნიერებისათვის ასევე სასარგებლო შეიძლება ცხოველთა გაერთიანებების ადამიანთა საზოგადოებასთან შედარება იყოს, რათა ვაჩვენოთ მათი მსგავსება და განსხვავება. ბოლოს შეიძლება ერთმანეთს ერთი და იმავე საზოგადოების სხვადასხვა კლასთა საზოგადოებრივი მდგომარეობა შევადაროთ, მაგრამ მათზე ცივილიზაციის განვითარების ძირითადი ფაზების გავლენის ხარისხის შესახებ დასკვნას ეპოქის საერთო-ზოგადი სულის გავლენა აბნელებს და ზღუდავს, რომელიც განსხვავებებს შლის და ასწორებს.

შედარებითი მეთოდის სისუსტე კონტის აზრით, მდგომარეობს იმაში, რომ იგი სოციალური მდგომარეობა-ვითარებათა თანმიმდევრულობას კი არ გვიჩვენებს, არამედ მათ როგორც თანაარსებულს წარმოგვიდგენს. ამან შეიძლება ევოლუციის სტადიაზე არასწორი წარმოდგენა მოგვცეს.

ამიტომ შედარებითი მეთოდით წარმატებით სარგებლობა შესაძლებელია მხოლოდ იმ პირობით თუ იგი კაცობრიობის განვითარების განსაზღვრულ თეორიას დაექვემდებარება.

სოციალური მოვლენებისადმი ყველაზე შესატყვის, სოციოლოგიის სპეციფიკურ მეთოდად კონტი ისტორიულ მეთოდს – “კაცობრიობის განსხვავებულ თანმიმდევრულ მდგომარეობა – ვითარებათა ისტორიული შედარების” – მეთოდს თვლის. მხოლოდ სოციალური მოვლენების მთელი სერიების შეპირისპირებისას, როდესაც სოციალური მოვლენებიდან თანმიმდევრულობაშია აღებული, მეცნიერს შეუძლიარომელიმე ფიზიკური, ინტელექტუალური, მორალური ან პოლიტიკური ნიშან – თვისების ან ტენდენციის წარმოშობა და საპირისპირო ტენდენციის შესაბამისი შესუსტება შენიშნოს და ამ საფუძველზე საბოლოო რეზულტატი მეცნიერულად იწინასწარმეტყველოს. “თუკი იგი ადამიანთა განვითარების ზოგად კანონთა სისტემას სავსებით შეესატყვისება”.

კონტი ხაზს უსვამს, რომ ისტორიული მეთოდით მიღებული ყველა ინდუქციური დასკვნა “ადამიანის ბიოლოგიური თეორიის ცნებების” შუქზე უნდა აიწონოს და შემოწმდეს. ამგვარად, სოციოლოგია კონტის მიხედვით არის მეცნიერება, რომელიც ბიოლოგიაზეა დამოკიდებული, თუმცა ისიც მართალია, რომ იგი გადაჭრით ილაშქრებს იმის წინააღმდეგ, რათა სოციოლოგია “ადამიანის შესახებ მეცნიერების უბრალო განყოფილებად ჩაითვალოს, რომელიც ისტორიულ დაკვირვებებს მხედველობაში არ იღებს”.

ისტორიულ მეთოდში ყველაზე უფრო გამოხატულია სოციოლოგიის ისეთი თავისებურება, როგორცაა “მთელისაგან ნაწილისკენ აღმასვლის აუცილებლობა”. კონტის თანახმად ისტორიასა და სოციოლოგიას რომელსაც იგი ზოგჯერ “პოლიტიკურ მეცნიერებასაც” კი უწოდებს, განსხვავება არ არსებობს. საერთოდ ისტორიული თვალსაზრისის ბატონობას კონტი თავისი ეპოქის დროის ნიშნად – “პოზიტივიზმის უმნიშვნელოვანეს ნიშნად და ამავე დროულად მის ძირითად შედეგად თვლიდა”.

სოციოლოგიის მეთოდთა შესახებ ბჭობა კონტის სისტემის ყველაზე რაციონალურ ნაწილს ეხება. კონტი საზოგადოებრივი ცხოვრების ბუნებრივი კანონების არსებობის ვარაუდიდან ამოდის, რომელთა აღმოჩენამაც საზოგადოების შესახებ მეცნიერების შექმნის შესაძლებლობა უნდა უზრუნველყოს. ამასთანავე კონტს ბუნებასთან შედარებით საზოგადოების თავისებურება არ უარყვია და მისი კვლევის სპეციფიკურ მეთოდებსაც ეძებდა. საზოგადოებრივ კანონზომიერებათა ბუნებრივ – ისტორიული ხასიათის შესახებ აზრის ნაყოფიერება განსაკუთრებით ცხადი გახდება თუ გავიხსენებთ, რომ იმ დროს თეოლოგიური და სპირიტუალისტური კონცეფციები იყო გაბატონებული, რომლებიც საზოგადოების მეცნიერული შემეცნების შესაძლებლობას უარყოფდნენ; სოციოლოგიური გამოკვლევების ჩატარებისას მყარ თეორიულ ფუნდამენტზე დაყრდნობის აუცილებლობის შესახებ საკითხის დაყენება ასევე მნიშვნელოვანი იყო. კონტის უბედურება იყო ის, რომ მას არ შეეძლო ამგვარი ფუნდამენტის სახით სხვა რამ გარდა სოციალური სტატიკის და სოციალური დინამიკის თავისი თეორიები მოეცა, რომელთა კანონებიც გონებაჭკრეტით სპეკულაციურ ხასიათს ატარებდნენ, და მისივე საკუთარ ამოსავალ განწყობებსა და დებულებებს სავსებით შეესაბამისებოდნენ.

5. სოციალური სტატიკა

კონტმა სოციოლოგიაორ დიდ განყოფილებად: სოციალურ სტატიკად და სოციალურ დინამიკად გაყო. პირველი საზოგადოებრივი სისტემის ფუნქციონირების კანონებსა და არსებობის პირობებს, მეორე კი – სოციალურ სისტემათა ცვალებადობის და განვითარების კანონებს შეისწავლის. სოციალური სტატიკა –

ესაა საზოგადოებრივი წესრიგის, ორგანიზაციის, ჰარმონიის თეორია. საზოგადოებას კონტი განიხილავს როგორც ორგანულ მთლიანობას, რომლის ნაწილები ურთიერთდაკავშირებულია და შეიძლება გაგებულ მხოლოდ ერთიანობაში იქნეს. ეს კონცეფცია პირდაპირ ინდივიდუალისტური თეორიების, საზოგადოების როგორც ინდივიდთა შორის დადებულ ხელშეკრულებათა პროდუქტის გაგების მცდელობათა წინააღმდეგაა მიმართული. საზოგადოების სტრუქტურის განმსაზღვრელი, ჰარმონიისა და წესრიგის უზრუნველყოფელი პრინციპების კვლევა კონტის მიერ მჭიდროდაა დაკავშირებული სოციალური პოლიტიკასთან, რომელმაც ამ პრინციპების რეალიზება უნდა მოახდინოს. იგი პირველ რიგში ძირითად საზოგადოებრივ ინსტიტუტებს – ოჯახს, სახელმწიფოს, რელიგიას მათი საზოგადოებრივი ფუნქციების და სოციალური ინტეგრაციის საქმეში როლის თვალსაზრისით განიხილავს; ამავე დროს კონტის განაზრებანიკონსერვატიულად იდეალიზებული წარსულის ფერებითაა შეფერადებული.

ოჯახურ ურთიერთობებს კონტი განსაზღვრავს როგორც ზნეობრივ-ემოციონალურ კავშირს, რომელიც ურთიერთსიმპათიასა და სიყვარულზეა (ერთგულებაზეა) დაფუძნებული. ოჯახის როლი ინდივიდას და გვარს (მოდემას) შორის შუამავლის როლის შესრულებაში მდგომარეობს. მის ძირითადი ფუნქციაა აღზარდოს ახალგაზრდობა ალტრუიზმის სულით, ასწავლოს თანდაყოლილი ეგოიზმის გადალახვა. ოჯახი, კონტთან გვევლინება “ხან როგორც ჩვენი მორალური აღზრდის სპონტანურ წყაროდ, ხან როგორც ჩვენი პოლიტიკური ორგანიზაციის ბუნებრივ ბაზად. თავისი პირველი ასპექტით ყოველი თანამედროვე ოჯახი ამზადებს მომავლის საზოგადოებას, თავისი მეორე ასპექტით ყოველი ახალი ოჯახი აგრძელებს არსებული საზოგადოების ცხოვრებას”.

სქესთა და თაობათა შორის ძირითადი ოჯახური ურთიერთობების განხილვისას კონტი არ უარყოფს ოჯახის ისტორიულ ცვალებადობას, მაგრამ იგი არსებითად მისი თანამედროვე ბურჟუაზიული ოჯახის შესახებ ბჭობს და აიდეალებს ისე, რომ მის ანალიზს საკუთრების, მემკვიდრეობის, ფულის და ა.შ. პრობლემებს არ უკავშირებს.

კონტი პატრიარქალური პოზიციებიდან ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობის წინააღმდეგაა და მამაკაცის – მამისა და ქმრის ძალაუფლებისა და ავტორიტეტის განმტკიცების აუცილებლობას უსვამს ხაზს. ქალი, მისი აზრით როგორც ინტელექტუალურ მიმართებაში, ისე ნებისყოფის ძალის გამოვლენაში მამაკაცზე დაბლა დგას. ქალის საზოგადოებრივი როლი მისი მორალურ-ემოციონალური თვისებებით – ადამიანთა დარაზმის, შეკავშირებისა და მათი ზნეობრივი განათლების უნარით განისაზღვრება. ქალების ამოცანაა – უხეში მამაკაცური ნატურები გააკეთილშობილოს, მათში სოლიდარობაზე დაფუძნებული საზოგადოებრივი გრძნობები გააღვივოს. აქედან “ ოჯახის პოზიტიური თეორია და ბოლოს და ბოლოს მამაკაცურ აქტივობაზე ქალურ გრძნობათა სპონტანური ზეგავლენის სისტემატიზაციაზე დაიყვანება”.

ასევე დიდია ქალთა როლი ახალი თაობის აღზრდაში. ოჯახი – ესაა წარსულ თაობათა გამოცდილების, ტრადიციების გადამცემი და მცველი, მათი შემანარჩუნებელი. ოჯახში ინდივიდი სოციალიზირდება, იძენს თვისებებს, რომლებიც კაცობრიობისადმი წარმატებული სამსახურისათვის აუცილებელია, ძლევს ბუნებრივ ინდივიდუალიზმს, სწავლობს “სხვებისთვის ცხოვრებას.” თაობათა შორის კეთილი ურთიერთობანი საზოგადოებრივ წონასწორობას, ტრადიციებსა და სიახლებს შორის ბალანსს ხელს უწყობენ, რომელთა მატარებელნი მოხუცები და ახალგაზრდები არიან .

ოჯახური ურთიერთობების უფრო ფართო საზოგადოებრივი პლანის ანალოგია კოოპერაციაა, რომელიც შრომის დანაწილებაზეა დაფუძნებული. თითოეული აქ იმას აკეთებს, რისი კეთების ნიჭიც ყველაზე მეტად აქვს მომადლებული. ყველა დაინტერესებულია ერთმანეთით. ასე წარმოიშობა „საყოველთაო თანხმობა“ (consensus omnium) და ინდივიდთა სპონტანური ურთიერთხემოქმედება.

ემოციონალური და მორალური კავშირებისადმი ხაზგასმისას “თანხმობა – შეთანხმების” მომენტზე აქცენტირებით, კონტმა უკანა პლანზე გადასწია ეკონომიკური ურთიერთობები და კავშირები, თუმცა მათი მნიშვნელობა არ უარყვია. იგი თავისუფალი მეწარმეობის პრინციპს ისეთ რაიმედ თვლიდა, რომელიც ადამიანური ნატურის ყველაზე ცუდი, ეგოისტური მხარეების გამოვლენას უწყობს ხელს. საზოგადოებრივი ჰარმონია შეუძლებელია დამყარდეს იქ, სადაც კონკურენცია და ექსპლოატაცია ბატონობს.

კონტმა აგრეთვე შრომის დანაწილების უარყოფითი მხარეებიც დაინახა, მართალია, იგი თითოეული უნარის განვითარებას ხელს უწყობს, მაგრამ საერთო-ზოგად მიდრეკილებებს და ნიჭს ახშობს. სპეციალიზაცია ადამიანის თვალსაწიერს, თვალთახედვის ჰორიზონტს ავიწროვებს. სოციალური გრძნობები მხოლოდ ერთნაირი პროფესიის მქონე პირებს აერთიანებენ, სხვა პროფესიებისადმი კი მტრობას ბადებენ და ა.შ. შრომის მეტისმეტ დანაწილებას შეიძლება საზოგადოების ცალკეულ კორპორაციებად დაშლა მოყვეს, მისი ერთიანობის დარღვევას მოყვეს კონკურენცია, რომელიც თვით ყველაზე მდაბალ ინსტიტუტებს აღვივებს ადამიანებში.

იმის დადგენისაგან, რომ საზოგადოების დაშლის, მისი ორგანული ერთიანობის რღვევის ტენდენცია არსებობს, კონტმა მთავრობის როგორც “საერთო გონის – სულის” გამომხატველი პოლიტიკური ძალაუფლების აუცილებლობა გამოიყვანა. მთავრობის სოციალური დანიშნულება, კონტის მიხედვით ისაა, რომ თავიდან აგვაცილოს “იდეებში გრძნობებსა და ინტერესებში ძირეული განსხვავებულობისადმი ეს ფატალური მიდრეკილება, რომელსაც, წარმოადგენს რა ადამიანური განვითარების პრინციპის გარდუვალ შედეგს, შეეძლება, თუ თავის გზაზე დაბრკოლებები არ შეხვდება, სოციალური პროგრესის გაჩერებასთან მიგვიყვანოს”. ამგვარად სახელმწიფო ეს არის სოლიდარობის ორგანო, ხოლო მისდამი დაქვემდებარება კი ინდივიდის წმიდათა წმინდა მოვალეობაა. საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველი – სახელმწიფო – ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და მორალურ ფუნქციებს ასრულებს, რომელთაგან ძირითად ფუნქციებად, კონტი, ბოლო ორს მიიჩნევს. მორალური და პოლიტიკური ძალაუფლების გაყოფის აუცილებლობის დასაბუთებისას, ინტელექტუალური და მორალური ტერორის თავიდან აცილების მიზნით, რომელსაც შეუძლია აზრის განვითარება დაამუხრუჭოს და იგი მმართველთა ვიწრო პრაქტიკულ ინტერესებს დაუქვემდებაროს, კონტი მაღალ შეფასებას აძლევს შუასაუკუნეებს იმისათვის რომ იქსახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ძალაუფლების დაყოფა არსებობდა. შუასაუკუნეებში ეკლესიის მიერ განხორციელებული სულიერი დიქტატურის ღირსებების ქება – დიდებისას, კონტი მასში პოზიტივიზმის – როგორც იდეების, პრინციპებისა და კონცეფციების ანალოგიას ხედავს, რომელსაც თავისებური კულტი – სამოქალაქო წეს – ჩვეულებების სერია აქვს დამატებული და, რომელიც მოწოდებულია ძველი, ტრადიციული, ეკლესიური წეს – ჩვეულებები შეცვალოს.

კონტის სულიერი ცხოვრების დამუშავებამ, “იცხოვრე სხვებისათვის” ლოზუნგმა, მოვალეობათა ეთიკამ მრავალი მომხრეც ერ მიიზიდა. კონტმა ვერ შეძლო სწორად დაესვა და მით უფრო გადაეჭრა

მნიშვნელოვანი სოციალური პრობლემები. იგი ვერ ხედავს ეკონომიკური ფაქტორების როლს და გადაჭარბებით აფასებს სოციალურ ფაქტორთა როლს. შრომას, განათლებას იგი არა იმდენად როგორც ეკონომიკურ ინსტიტუტს, არამედ როგორც მორალურ ფსიქოლოგიური კავშირის სახეს განიხილავს, არ უფარდებს რა მას საწარმოო ძალთა განვითარების განსაზღვრულ დონეს და მით უფრო წარმოებითი ურთიერთობების ხასიათს. სოციალური ჯგუფების, უწინარეს ყოვლისა პროფესიონალურის წარმოქმნას იგი აბსტრაქტულად განიხილავს, და საკუთრების ურთიერთობებისაგან არ გამოჰყავს. აქედან კი არსებული სოციალური სტრუქტურის აუცილებლობის გამართლება და აღიარება ლოგიკურად გამოდის.

6. სოციალური დინამიკა

“საზოგადოებრივი პროგრესის პოზიტიურ თეორიას” კონტმა სოციალური დინამიკა უწოდა, ეს იყო “აბსტრაქტული ისტორია”, ისტორია სახელთა, პიროვნებათა და თვით ხალხთა სახელწოდებების გარეშე”. ისტორიული განვითარების კონკრეტული ფორმების მრავალგვარობის გააზრებული და გაცნობიერებული უგულველყოფის და განყენების ფონზე, კონტმა “ყველაზე ცივილიზებული ევროპული” ხალხების ისტორიიდან აღებულ მაგალითებზე დაყრდნობით საზოგადოების განვითარების სქემა შექმნა.

პროგრესი კონტის მიხედვით ნიშნავს განვითარებას აღმავალი ხაზით, თუმცა პროგრესის ცნების “მეტაფიზიკურ” ღირებულებებთან კავშირისაგან გაათავისუფლებისას, კონტი ხაზს უსვამს, რომ ამ ცნებაში უბრალოდ განვითარებას – ყოველგვარი სრულყოფილების ელფერის – იერის გარეშე – დებს. მეცნიერებას, წერდა იგი არ შეუძლია გადაჭრას საკითხი იმის შესახებ წარმოადგენს თუ არა საზოგადოებრივი პროგრესი აგრეთვე მორალურ პროგრესს, თუმცა თვითონ დარწმუნებული იყო რომ ეს ასეა. რომ საზოგადოებრივი პროგრესი ამავე დროს მორალური პროგრესია.

რა საზოგადოებრივ განვითარებაზე ზემოქმედ სხვადასხვა ფაქტორების ანალიზისას, კონტი, მათ პირველად და მეორად ფაქტორებად ყოფს. პირველადი, გადამწყვეტი ფაქტორია სულიერი, გონებრივი განვითარება, მეორადია კლიმატი, რასა, ადამიანთა სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა, მოსახლეობის ზრდა, რომელიც შრომის დანაწილებას, ადამიანის ინტელექტუალური და მორალური თვისებების განვითარებას განაპირობებს. მეორად ფაქტორებს შეუძლიათ მხოლოდ შეანელონ ან დააჩქარონ საზოგადოების პროგრესი, რომელიც კანონზომიერად მიმდინარეობს და რომლის სტადიებიც შეუძლებელია შეცვლილ იქნეს.

პროგრესის მატერიალურ (ცხოვრების გარეგანი პირობების გაუმჯობესება), ფიზიკურ (ადამიანური ბუნების სრულყოფა), ინტელექტუალური (ინტელექტის განვითარება), რელიგიურ (თეოლოგიური და მეტაფიზიკური მსოფლმხედველობიდან პოზიტიურზე გადასვლა) და მორალურ (კოლექტიურობისა და ზნეობრივი გრძნობების განვითარება) ქვეგანყოფილებად დაყოფისას, კონტი ძირითად მნიშვნელობას ორ უკანასკნელ სფეროს ანიჭებს. იგი წერდა, რომ სოციალური ორგანიზმი შეხედულებათა, “აზრთა” ერთობლიობას ეფუძნება, რომლებიც თანდათანობით ცვალებადობისას საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სხვა დანარჩენ მხარეებზე ახდენენ ზეგავლენას .

ხოლო რადგან ეს ასეა – მაშინ სოციალური დინამიკის საფუძველში ადამიანური გონის ისტორია უნდა იქნეს ჩადებული.

გონების განვითარების უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებელი, კონტის აზრით, ყველაზე ზოგადი, აბსტრაქტული ცნებების არსებობაა. ამიტომ საზოგადოების განვითარების დონისა ხარისხის შესახებ შეიძლება შესატყვისი ფილოსოფიური სისტემების მიხედვით ვიმსჯელოთ. ადამიანური გონების განვითარების ყოველ ეტაპს რომელიც კანონზომიერად გაივლის სამ ძირითად სტადიას თეოლოგიურს, მეტაფიზიკურს და პოზიტიურს ხელოვნების, მეურნეობის, პოლიტიკის და საზოგადოებრივი წყობის განსაზღვრული ფორმები შეესატყვისებინ.

კონტის სოციოლოგიის ქვაკუთხედი – განვითარების სამი სტადიის კანონი – ერთდროულად ისტორიულ და ლოგიკურ კანონს წარმოადგენს. ადამიანური გონების განვითარების სამი სტადიის ისტორიის განვითარების სამი ანალოგიური სტადია შეესატყვისება.

თეოლოგიურ ანუ ფიქციურ სტადიას, რომელიც ძველ სამყაროსა და ადრეულ შუასაუკუნეებს მოიცავს, კონტისამ პერიოდად: ფეტიშიზმად, პოლითეიზმად და მონოთეიზმად ყოფს. ფეტიშიზმის დროს ადამიანები სიცოცხლეს მიაწერდნენ გარეგან საგნებს და მათში ღმერთებს ხედავდნენ, პოლითეიზმის დროს, რომელმაც დიდი გავრცელება ძველ საბერძნეთსა და რომში ჰპოვა, სიცოცხლეს ანიჭებდნენ “ფიქციურ არსებებს”, რომელთა ჩარევითაც ხსნიდნენ ყველა მოვლენას, შეიქმნა ამ პერიოდში “პოეტური მსოფლმხედველობა”, რომელიც მხატვრული შემოქმედების განვითარებას ხელს უწყობდა, მაგრამ უნარი არ შესწევდა პრაქტიკის სახელმძღვანელოდ გამომდგარიყო, არ შეეძლო პრაქტიკული საქმიანობის ხელმძღვანელობა გაეწია. ამაში კონტი სამყაროში მატერიალური კულტურის სუსტი განვითარების მიზეზს ხედავდა.

მონოთეიზმის ეპოქა – ესაა ქრისტიანობის ეპოქა, ერთი ღმერთის რელიგია ცვლის სამყაროს სახეს, პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, ჩვეულებებსა და მორალს გარდაქმნის. კონტი ფართოდ აღწერს იმ არაჩვეულებრივ ჰარმონიას, რომელიც თითქოსდა შუასაუკუნეებრივ სახელმწიფოსა და რელიგიას შორის არსებობდა და კათოლიციზმს “ადამიანური სიბრძნის დღემდე არსებული პოლიტიკური შედეგის” შემოქმედად თვლის. სწორედ შუასაუკუნეებში უნდა ვეძიოთ ზოგიერთი სოციალური დაწესებულების ნიმუშები.

მეტაფიზიკური სტადია, რომელიც 1300-1800 წლებს მოიცავს კონტს გარდამავალ პერიოდად მიაჩნდა, რომლისთვისაცძველი რწმენების – საზოგადოებრივი წესრიგის ფუნდამენტის – დაშლა და გაუფასურებაა, დამახასიათებელი. რეფორმაცია, განმანათლებლობის ფილოსოფია, რევოლუცია (“მეტაფიზიკოსებისა და სამართალმცოდნეების პოლიტიკური ტრიუმფი”) – ასეთია ამ ეპოქის უმნიშვნელოვანესი ხდომილებანი. “ნეგატიურმა”, კრიტიკულმა ფილოსოფიამ ყველა ავტორიტეტის, გაბატონებული კლასების ძალაუფლების, რელიგიის დაცემა გამოიწვია, მაგრამ მოახდინა რა პიროვნების და დაჩაგრული კლასების ემანსიპაცია, რევოლუციამ კონტის აზრით, ვერ შექმნა დოქტრინა, რომელიც ადამიანების გონებას გააერთიანებდა. ფრანგ რევოლუციონერთა კონცეფციები, კონტის აზრით, ისტორიისა და მისი კანონების არ ცოდნაზე იყო დაფუძნებული. ისწრაფვოდა რევოლუციური ცვლილებებისა და გარდაქმნებისაკენ, ნიშნავს მიდიოდე ისტორიის კანონების წინააღმდეგ, უგულვებელყოფდა მის კანონზომიერ მსვლელობას, საზოგადოებას ავადმყოფურ მდგომარეობაში აგდებდა და ა.შ. ამ ეპოქაში დაბადებულმა “მეტაფიზიკურმა გონმა” ფილოსოფიურ ეჭვებს, მორალურ

სიმახინჯეს და პოლიტიკურ არეულობასა და უწყესრიგობას სანქციები მისცა. თანამედროვე საზოგადოება, რომელიც ჩამორყვია ანარქიაში, ახალი იდეოლოგიის მოთხოვნილებას განიცდის, რომელიც ყალბ, ფიქტიურ დოქტრინებს შეცვლის და მაინტრიგებელ საზოგადოებრივ როლს შეასრულებს.

იმის დასტურად, რომ საზოგადოება თანდათანობით უკანასკნელ პოზიტიურ ეპოქაში შედის, მეცნიერებათა ფართოდ გავრცელება, მათი საზოგადოებრივი მნიშვნელობის ზრდა და პოზიტივიზმის თეორიის შექმნა გვევლინება. სამრეწველო წყობასამხედრო წყობას ცვლის, რომელიც თეოლოგიური ეპოქისათვის იყო დამახასიათებელი, ცხოვრებისა და სიცოცხლის ყველა ელემენტის ჰარმონიული და თანაბარი განვითარება გარანტიას იძლევა, რომ მეცნიერული აღმოჩენები მთელი კაცობრიობის საკეთილდღეოდ იქნება გამოყენებული. პოზიტიური ეპოქის დამახასიათებელი ნიშნებია: ეგოიზმზე ალტრუიზმის გამარჯვება, სოციალურ გრძნობათა ზრდა, მატერიალური კულტურის სწრაფი ზრდა, რომელიც ყველაზე უფრო იოლ და სასიამოვნო ცხოვრებას, სამართლიანობას და მშვიდობას უზრუნველყოფს.

მის წინამორბედ სოციალურ თეორიებთან შედარებით კონტის სოციალური დინამიკა გარკვეულ ღირსებებს არ არის მოკლებული. იგი ცდილობდა სოციალური ევოლუციის კანონზომიერება აღმოეჩინა, რომელსაც ვოლუნტარისტი ისტორიკოსები ვერ ამჩნევდნენ. ბუნებრივი სამართლისა და საზოგადოებრივი ხელშეკრულების თეორიებს მან ისტორიული მიდგომა, ხოლო ლიბერალურ ინდივიდუალიზმს – საზოგადოების, როგორც მთელის თვალსაზრისი დაუპირისპირა. რელიგიისადმი მისი ისტორიულ – ევოლუციური მიდგომაც ნაყოფიერი იყო. რელიგიისადმი, რომლის განვითარებასაც კონტი სოციალ – პოლიტიკურ ურთიერთობათა ფართო წრესთან აკავშირებდა, თუმცა საზოგადოების ერთიანობა, რელიგიის განსაზღვრულ ფორმებსა და სოციალ – პოლიტიკურ ორგანიზაციებს შორის კავშირი მას არა ეკონომიკური სტრუქტურიდან, არამედ იდეური ერთობისაგან გამოყავდა.

დაუდო რა თავის სოციალურ დინამიკას საფუძვლად სამი სტადიის კანონი, კონტმა უარი თქვა ხალხთა ისტორიული განვითარების კონკრეტულ ფორმათა მრავალსახეობის ანალიზზე, ილუსტრაციის სახით მოყავდა მხოლოდ ის ფაქტები, რომლებიც ადასტურებდნენ მის მიერვე შექმნილ სქემას. საზოგადოებრივი განვითარების თეორია კი სხვა არაფერი იყო თუ არა მეტასფიზიკური, გონებაჭკრეტიტი სქემა, მან ვერ შესძლო განესაზღვრა საზოგადოებრივი ცხოვრების ჭეშმარიტი სპეციფიკა, ისტორიის მამოძრავებელი ძალებიც ვერ განსაზღვრა და მითუმეტეს ვერ მოგვცა საზოგადოების მომავალი განვითარების მიმართულება.

7. პოზიტიური პოლიტიკა

კონტის თეორიის პრინციპული სისუსტე განსაკუთრებით თვალსაჩინო ხდება, როდესაც იგი სოციალური დინამიკის ზოგადი ღირებულებებიდან გადადის თავისი დადებითი პროგრამის “სოციალური პოლიტიკის” დასაბუთებაზე. თავისის შრომის ამ ნაწილს კონტი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა. ობიექტური მეთოდისაგან განსხვავებით, რომელიც მიმართულია ჭეშმარიტების აღმოჩენაზე, პოზიტიური პოლიტიკის ღერძი უნდა იყოს სუბიექტური ღირებულებები, ადამიანური ინტერესები და იდეები. ამის შესაბამისად კონტი ქადაგებს სუბიექტურ მეთოდს პოლიტიკაში. “ერთმა შრომამ (“პოზიტიური ფილოსოფიის კურსი”) მეცნიერება ფილოსოფიიდან გამოიყვანა, მეორემ (“პოზიტიური პოლიტიკა”) კი ფილოსოფია გადააქცია საბოლოო და სრულყოფილ რელიგიად”.

ღმერთის ადგილს ამ ახალ რელიგიაში საზოგადოება იჭერს, რომელსაც ინდივიდი პატივს უნდა სცემდეს როგორც უმაღლეს არსებას, რომლისგანაცაა იგი ყველაფერში დავალებული და შესაბამისად ყველაფერში მოვალეა.

პოზიტივიზმი, როგორც “კაცობრიობის რელიგია” ქადაგებდა საზოგადოებაში პიროვნების სრულ გათქვეფას, საყოველთაო სიყვარულსა და ძმობას. გრძნობებსა და გონების ერთიანობის იდეისაგან კონტს გამოყავდა მეცნიერთა და ხელოვანთა დიდი საზოგადოებრივი როლი, რომლებიც ხდებიან ახალი რელიგიური კულტის მსახურნი, პოზიტივისტური დოგმებისა და კულტების მცველნი. მან დაამუშავა წეს – ჩვეულებათა მთელი სისტემა, რომლებიც აშუქებდნენ მამობას, ძმობას, დაქორწინებას და ადამიანის სიცოცხლის სხვა მნიშვნელოვან ხდომილებებს, თვითონ ნათლავდა და აქორწინებდა თავის მოწაფეებს. კონტისათვის არ იყო აგრეთვე უცხო პოზიტივისტური ეკლესიის იდეა, რომლის მიზანია ჯერ გაერთიანება ერთმორწმუნეთა, ხოლო შემდეგ მთელი მსოფლიოს ხალხებისა. ხალხთა პოზიტივისტური ფედერაცია შტაბით პარიზში მოწოდებული იყო უზრუნველყო მარადიული მშვიდობა დედამიწაზე.

ამ პროგრამის განხორციელებაში კონტი გადამწყვეტ მნიშვნელობას პროლეტარიატს ანიჭებდა. “მხოლოდ ჩვენი პროლეტარები შეიძლება ახალი ფილოსოფიის ნამდვილ დამხმარებად იქცნენ”. მაგრამ პროლეტარიატი მთლიანად უნდა გათავისუფლდეს სოციალისტური მოძღვრებებისაგან, რომლებიც საკუთრების ინსტიტუტს ხელყოფენ, რომელსაც თავად პოზიტივისტები ხელშეუხებელ ინსტიტუტად მიიჩნევენ. კონტი კომუნიზმის იდეასა და თეზისს იმის შესახებ, რომ “საკუთრების ფორმაზეა დამოკიდებული ადამიანური საქმიანობის რეგულაცია” მკაცრად აკრიტიკებდა. პოზიტივისტურ საზოგადოებში საკუთრება როგორც საზოგადოებრივი სიმდიდრის აკუმულაცია უნდა განიხილებოდეს, ხოლო ადამიანები, რომლებმაც საკუთრების შექმნა და გამრავლება შეძლეს – კაცობრიობის მსახურებად უნდა მივიჩნიოთ. “პოზიტივიზმის მთლიანობის შესახებ განაზრებებში” კონტმა სამრეწველო პატრიციატის შესახებ იდეა წამოაყენა, რომელიც მრეწველობისა და ტექნიკური დარგის სპეციალისტებისაგან შედგება და რომელთაგან სამი დიქტატორი (ტრიუმვირატი) უნდა იქნეს არჩეული, რომლებიც მრეწველობის, სოფლის მეურნეობისა და ფინანსების საქმეებს წარმართავენ და ამავე დროს თავიანთ ხელში საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ძალაუფლების მთელ სისრულეს აკუმულირებას უკეთებენ. მორალური ძალაუფლება კი სამეურნეო და პოლიტიკური მმართველობისაგან უნდა გამოიყოს და სპეციალურად მისი განხორციელებისათვის დანიშნულ ადამიანების – ფილოსოფოსებისა და ხელოვანთა ხელში უნდა იმყოფებოდეს. კონტი მუშათა “სპონტანურ სოციალიზმს” თავის “სისტემურ სოციალიზმს” უპირისპირებდა, რომელიც გარკვეული სახის უტოპია თავად იყო. მის მიერ შემუშავებული გარდაქმნების პროგრამა ადამიანთა შორის არსებული ურთიერთობების შეცვლაზე, ცნობიერების ინტელექტუალურ – ემოციონალური რეფორმის ჩატარებაზე იყო მიმართული.

8. კონტის ადგილი სოციოლოგიის ისტორიაში.

კონტის სიცოცხლეში მისი სოციალ – ფილოსოფიური იდეების გავლენა სუსტი იყო, მაგრამ მე-19 საუკუნის 60-იანი წლებიდან მოყოლებული პოზიტივიზმის როგორც ფილოსოფიური დოქტრინისადმი ინტერესი გაიზარდა, განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა იმას, რომ პოზიტივიზმი სპეკულაციურ – მეტაფიზიკური სახის ცოდნასთან შედარებით მკაცრი, დადებითი, ემპირიული სახის

ცოდნის პრიორიტეტს იცავდა, ეს კი მეცნიერების განვითარების შინაგან მოთხოვნილებებს პასუხობდა. პ.თ. ბოკლი, იპოლიტ ტენი, ერნს რენანი და სხვები თავს პოზიტივისტებად აცხადებდნენ .

კონტის როლი სოციოლოგიის ისტორიაში ფრიად წინააღმდეგობრივია. მან თავისი დროის საზოგადოებათმცოდნეობის მრავალი ძირითადი იდეა თითქმის მთლიანად გააერთიანა, და ის საზოგადოებრივი ცხოვრებისადმი სპეკულურ – გონებაჭვრეტითი მიდგომებისა და თეოლოგიური კონცეფციების წინააღმდეგ წარმართა. დადებითი ცოდნის აპელაციამ, ისტორიული პროცესის კანონზომიერების აღიარებამ, საზოგადოების სტრუქტურისა და სოციალური ინსტიტუტებისადმი ყურადღებამ – თავის დროზე საზოგადოებათმცოდნეობის განვითარებაზე ძალიან დიდი ზეგავლენა იქონია. მშვიდობა მსოფლიოში საბჭოს გადაწყვეტილებით კონტის გარდაცვალების 100 წლის თავი აღინიშნა. სოციოლოგიის ისტორიკოსები კონტის შემოქმედებით გონებას, მის ენციკლოპედიურობას აღნიშნავენ, ზოგიერთი ავტორი მასსა და ჰეგელს შორის პარალელსაც კი ატარებს. ერთ–ერთი თანამედროვე ფრანგი მკვლევარის აზრით “კონტის თხზულებების კითხვა ჩვენი თანამედროვეის კითხვის შთაბეჭდილებას ტოვებს.... მისი ნაწარმოებები დღესაც აქტუალურნი არიან”. და ნამდვილადაც კონტის მიერ წამოყენებული მრავალი იდეა და ცნება სოციოლოგიური აზრის ისტორიაში მყარად დამკვიდრდა. ასეთ იდეებს განეკუთვნება მისი შეხედულებები საზოგადოებაზე როგორც ორგანულ მთელზე, რომელიც შემდგომ ორგანიცისტულ თეორიებში, დიურკემის კოლექტივისტურ თეორიებში და ტ. პარსონსის სტრუქტურულ ფუნქციონალიზმში განვითარდა. საზოგადოების განვითარებისა და ფუნქციონირების კანონთა გამიჯვნა, იმ ფაქტორთა ძიება, რომლებიც ისტორიულ განვითარებას, სოციალურ ინტეგრაციას და სოციალურ სისტემათა სტაბილურობას განსაზღვრავენ, ნაყოფიერი აღმოჩნდა. ეს თემა სოციოლოგიის ფრანგულ სკოლაში წამყვანი გახდა. აგრეთვე კონტის იდეამ სოციოლოგიის როგორც მეცნიერების ობიექტურობის შესახებ, რომელიც ბუნებისმეცნიერული ცოდნის პრინციპების მიხედვით ვითარდება, დიდი გავლენა იქონია.

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ კონტის მიერ წამოყენებული მრავალი დებულება უკვე სენ – სიმონთან გვხვდება. გარდა ამისა, მისი სისტემისთვის: იდეალისტურობა და მეტაფიზიკურობა – ანტიდიალექტიკურობაა დამახასიათებელი, რაც მისი თეორიის გონებაჭვრეტითობაში ვლინდება. მისი თეორია სავსეა შინაგანი წინააღმდეგობებით. მიუხედავად იმისა, რომ, საზოგადოების პოზიტიურ ცოდნაზე დამყარებულ რეფორმებს მოითხოვს, იგი ამავე დროს ისტორიულ პროცესში ჩარევის შესაძლებლობას ფაქტობრივად უარყოფს.

ო.კონტის სოციოლოგია.

დასკვნები

მეცნიერულ სიტყვათხმარებაში ტერმინი “სოციოლოგია” პირველად კონტმა 1838 წელს შემოიტანა, რითაც ისტორიის ტრადიციული ფილოსოფიის გონებაჭვრეტითი კონსტრუქციებისაგან განსხვავებით საზოგადოებრივი ცხოვრების დიაქრონულ (დროში თანამიმდევრობა) და სინქრონულ (სტატისტიკური, ერთდროული მდგომარეობა)) ასპექტში მეცნიერულ შესწავლას გაუსვა ხაზი. მე-17 საუკუნიდან მომდინარე და განსაკუთრებით მე-19 საუკუნის დასაწყისში სენ-სიმონის მიერ ხაზგასმული “სოციალური ფიზიკის” იდეა მთელი სისრულით, სისტემურობითა და არგუმენტირებულად ო.

კონტის მიერ იქნა განვითარებული. მისი აზრით “სოციალური ფიზიკა” ანუ სოციოლოგია საზოგადოებრივი მოვლენების ფიზიკურზე დაყვანას არ გულისხმობს. სოციალურის სპეციფიკას იგი “პოზიტიური სინთეზის” ჩარჩოებში – მეცნიერული ცოდნის თავისებურ ენციკლოპედიაში ითვალისწინებს, რომლის საფუძველში მეცნიერებათა გულდასმით დამუშავებული კლასიფიკაცია ძევს, და რომელსაც გარკვეული მნიშვნელობა დღესაც კი აქვს შენარჩუნებული.

მეცნიერებათა სისტემა, კონტის მიხედვით, წარმოადგენს იერარქიას, რომელიც ცოდნის მარტივიდან რთულისკენ, დაბლიდან მაღლისკენ, ზოგადიდან სპეციფიკურისკენ განვითარების ისტორიულ პროცესს ლოგიკურ ფორმაში გამოხატავს. ცოდნის – მეცნიერების განვითარებაში ყოველი მომდევნო, უფრო მაღალი საფეხური – წინა, დაბალ საფეხურს როგორც თავის აუცილებელ წანამძღვარს გულისხმობს, მაგრამ იგი უფრო მაღალი რანგის მეცნიერების სპეციფიკური შინაარსის ასახსნელად საკმარისი არ არის. ძირითადად მეცნიერებათა იერარქია ასე გამოიყურება: მათემატიკა – ასტრონომია – ფიზიკა – ქიმია – ბიოლოგია (ეს ტერმინიც მისი შემოტანილია) – სოციოლოგია. ზოგადი სქემიდან გამოდის, რომ სოციოლოგია ბიოლოგიის კანონებს ეფუძნება და მათ გარეშე შეუძლებელია, მაგრამ სოციოლოგიას მათ ზევით აქვს რაღაც თავისებურება, რომელიც ინდივიდთა ურთიერთქმედებისგან გამომდინარეობს და ამ კანონთა გავლენას სახეს უცვლის. “ეს ურთიერთქმედება ადამიანურ გვარში ყოველი თაობის მიერ მის მომდევნო თაობაზე ზემოქმედების შედეგად განსაკუთრებით რთულდება”. საკითხის ასე დაყენება ისევე როგორც სოციოლოგიისადმი წაყენებული მოთხოვნა შეისწავლოს დაკვირვებად მოვლენათა კანონები და ნუ ეცდება ტრანსცენდენტური (ცდის მიღმა არსებული, მიღმური) მიზეზების ძიებას, თავისი დასკვნების უეჭველობა დააფუძნოს არა ისტორიის საზრისის ფილოსოფიურ ინტერპრეტაციაზე, არამედ ფაქტებზე და ფაქტთა შორის კავშირებზე, ნოვატორული იყო. მაშასადამე საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენებისადმი სოციოლოგიური მიდგომის სპეციფიკა ისაა, რომ იგი სოციალური მოვლენების კანონებს ზოგადმეცნიერული მეთოდის და არა ფილოსოფიური რეფლექსიის დახმარებით იკვლევს. კონტის აზრით, საზოგადოებრივი მოვლენები ერთობლიობაში ორგანიზმს ქმნიან. კონტის ეს იდეა სტრუქტურულ – ფუნქციონალური ანალიზის მეთოდოლოგიურ მითითებებსა და ნორმებს წინ უსწრებს. პიროვნების პრობლემის გადაჭრისას, კონტი, ადამიანში “ეგოისტურ-პირადულის” გვერდით აგრეთვე “სოციალური” ინსტიქტის არსებობას უსვამს ხაზს და თვლის, რომ ოჯახი და არა ინდივიდი შეადგენს იმ უმარტივეს მთლიანობას რომელთა ჯამიც საზოგადოებას ქმნის, რამეთუ მის წარმოქმნაში მთვარ როლს მატერიალური აუცილებლობა თამაშობს, რომელიც ისეთ ინსტიტუტებში ხორციელდება, როგორიცაა: მრეწველობა, ვაჭრობა, არმია და ა.შ. ოჯახურ და სოციალურ კავშირებს შორის განსხვავებაში ფ.ტიონისის “ერთობისა” და “საზოგადოების”, “ორგანული და მექანიკური სოლიდარობის” (დიურკემის) გვიანდელი დიხოტომია (ორად გაყოფა) შეიმჩნევა. სოციალური კავშირების ბუნება არის სწორედ “სოციალური სტატიკის” ძირითადი საკითხი, “სოციალური სტატიკისა”, რომლის საგანი სოციალური ორგანიზმის ელემენტთა ის ურთიერთობანია, რომლებიც ყველა ისტორიულ პირობებში არსებობენ (ინარჩუნებენ არსებობას) ე.ი. ის ურთიერთობანი, რომლებიც საზოგადოებრივი ცხოვრების მთელი ცვალებადობის მანძილზე მუდამ ერთი და იგივენი რჩებიან. აქ კონტი წინა პლანზე “სისტემის” ცნებას წამოწევს, რომელიც სოციოლოგიაში დღემდე ერთ-ერთ ცენტრალურ პრობლემად რჩება. ევოლუციის იდეასთან იგი ორგანულად არის დაკავშირებული. კონტი პრეტენზიას აცხადებდა იმაზე, რომ “ორმაგი ევოლუციის”, ერთდროულად სოციალური და ინტელექტუალური ევოლუციის თეორიული კანონი აღმოაჩინა. ბჭობა ე.წ. “სამი სტადიის კანონს” ეხება, რომლის თანახმადაც: “ყველა ჩვენი აზრი სამ ერთმანეთის შემცვლელ

მდგომარეობას აუცილებლობით გადის: თავიდან თეოლოგიურს, სადაც სპონტანურად წარმოქმნილი ფიქციები ბატონობს, რომელთაც დამამტკიცებელი საბუთები (არგუმენტები) არ აქვთ. შემდეგ მეტაფიზიკური მდგომარეობა მისთვის ჩვეული აბსტრაქციების და არსებების სიჭარბით, რომლებსაც რეალობად მიიჩნევენ და ბოლოს პოზიტიური მდგომარეობა, რომელიც გარეგანი რეალობის ზუსტ შეფასებას უცვლელად ეფუძნება.” თითოეული ამ სამი მდგომარეობიდან ქმნის საფუძველს და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა მხარეს გამსჭვალავს, ასე მაგალითად: გონების თეოლოგიურ მდგომარეობას სამხედრო-ავტორიტარულ რეჟიმთან მივყავართ, რამდენადაც ღმერთების შესახებ წარმოდგენა ასოციაციის მეშვეობით იმ გმირების შესახებ წარმოდგენებს ბადებს, რომელთაგანაც გვაროვნულ-ტომობრივი ბელადები, ხოლო შემდეგ არისტოკრატიაც მომდინარეობს. თეოლოგიური სტადია თავის დასრულებას “კათოლიკურ და ფეოდალურ“ რეჟიმში პოვებს. თვლის რა ბიოლოგიას სოციოლოგიის ფუნდამენტად, კონტი შემდეგ ინსტიტუტებს: “საომარ – სამხედროს”, “მწარმოებლურს”, “გამომგონებლურს” და ა.შ. ასახელებს და მათ “ჰარმონიზაციას” უსვამს ხაზს, რათა სოციალური სისტემა არ დაიშალოს. სწორედ ამ ფუნქციას ასრულებდა კიდეც საზოგადოების ისტორიაში “თეოლოგიური სინთეზი: რომლის უკანასკნელი ისტორიული ფორმა ქრისტიანული მონოთეიზმი იყო. მაგრამ როგორც არ უნდა იყოს ნივთთა თეოლოგიური წესრიგის სიმყარე მას მაინც შეუბრალებლად არყევს სოციალური პროგრესი, სადაც ადამიანის ინტელექტის განვითარება ხელოსნობის, ვაჭრობისა და ზღვაოსნობის ტექნიკურ სრულყოფის ზრდას ფეხდაფეხ მიყვება.

ინტელექტის განვითარების კვალობაზე იღვიძებს კრიტიციზმი, რომელიც რელიგიურ რწმენასა და შეხედულებებს ძირს უთხრის, რომლებიც თავის მხრივ მთელი სოციალური წესრიგის სასიცოცხლო ნერვს ქმნიან. რწმენის დაცემასთან ერთად სოციალური კავშირების დაშლაც იწყება. ეს დაშლა თავის აპოკაას რევოლუციური კრიზისების ეპოქაში აღწევს, რომელთაც კონტი საზოგადოების განვითარებისთვის სავსებით აუცილებლად მიიჩნევს. მაშინ იწყება კიდეც “მეტაფიზიკური ეპოქა”, რომლისთვისაც დამახასიათებელია დამანგრეველ შეხედულებათა ბატონობა, ვინაიდან მეტაფიზიკური გონების აბსტრაქტები ისტორიულად ჩამოყალიბებულ რეალობას უპირისპირდებიან და არსებული სოციალური წესრიგის მიმართ ადამიანთა აღშფოთებას იწვევენ.

რევოლუციის მემკვიდრეობას “გონების ანარქია” წარმოადგენს, რომელიც მეცნიერული ცოდნის “პოზიტიურმა სინთეზმა” უნდა აღმოფხვრას. ამ სინთეზის შუაგულს კი სოციოლოგია წარმოადგენს. იგი თეორიულად ასაბუთებს “წესრიგსა” და “პროგრესის” ორგანულ კავშირს და ამით “ანარქისტთა” უნაყოფო კინკლაობასა და დავას ბოლოს უღებს, რომლებიც წესრიგს და პროგრესის უარყოფელ “რეტროგრადებს” არ აღიარებენ. ამ მიმართულებით მიდის ისტორიული ევოლუციის მთელი მსვლელობა მე-13 საუკუნიდან (კონტს მხედველობაში ჰქონდა მხოლოდ ევროპის წამყვანი ხალხები, რომელთაც იგი “კაცობრიობის ელიტას” უწოდებდა). ამ ევოლუციის მიმართულება განისაზღვრება ახალი “სამრეწველო და მშვიდობის მოყვარული საზოგადოების” ელემენტთა განუხრელი ზრდამატებით. კონტი თავისი ეპოქის ყველაზე დამახასიათებელ ნიშან-თვისებად ყველა საზოგადოებრივ პროცესზე მრეწველობის უპირატეს გავლენას მიიჩნევს. კონტის ამ დებულებაში ჩანს ტიურგოს, კონდორსეს, სენ-სიმონის იდეების სისტემატიზაცია და ახალი ფაქტობრივი მასალით მისი გამდიდრება. 40-იანი წლების შუაში, კონტის შეხედულებებში გარდატეხა ხდება, იგი გადაწყვეტს გააფართოვოს სოციოლოგია “სუბიექტური მეთოდის ხარჯზე და სოციოლოგია “სოციოლატრიის” (საზოგადოების თაყვანისცემის) საფუძველზე საზოგადოების გარდაქმნის “პრაქტიკულ მეცნიერებად” აქციოს. რომელიც კაცობრიობის როგორც ერთიანი დიდებული არსების კულტს. კონტი ამტკიცებს, რომ

თავისთავად აღებული ადამიანი – მხოლოდ “ზოოლოგიური სახეა”, მისი ჭეშმარიტი ბუნება მხოლოდ კაცობრიობის როგორც წარსულ, აწმყო და მომავალ თაობათა ერთობლიობისაგან შემდგარ უზარმაზარ ორგანიზმში იხსნება.

“პოზიტიური პოლიტიკის სისტემის ანუ ტრაქტატი კაცობრიობის რელიგიის დამდგენი სოციოლოგიის შესახებ”, გამოსვლამ მრავალი შოკში ჩააგდო და კონტის მიმდევრების გათიშვა გამოიწვია. პოზიტიური რელიგიის შექმნის მცდელობა კონტის განმანათლებლური ილუზიების კრახს მოწმობს, რომელმაც სოციალური გარდაქმნების განსახორციელებლად რეალური ძალა ვერ იპოვა. კონტის აზრით: “მეცნიერებათა სისტემის” თვით ყველაზე სრულყოფილ გადმოცემასაც კი არ შეუძლია რაიმე შეცვალოს რეალურ ცხოვრებაში, ვინაიდან ხალხი მხოლოდ მეცნიერებებისაგან არ შედგება და თვით მეცნიერთაც არ ძალუბთ მივიდნენ ასეთ აზრთან და გაერთიანდნენ, ამიტომ “მეორე თეოლოგიური სინთეზის” როგორც ახალი საზოგადოების სულიერი საყრდენის გაკეთება აუცილებელია. სოციალური აზრის შემდგომმა განვითარებამ ცხადყო, რომ ახალი რელიგიის, ღვთიური მშენებლობის ეპიზოდი არ იყო შემთხვევითი კონტთან. მისი “მეორე სოციოლოგია” ახლა დასავლეთში პოპულარული... ფენომენოლოგიური ტიპის ე.წ. “ჰუმანისტური სოციოლოგიის” პირველ სახედ და პროტოტიპად შეიძლება ჩავთვალოთ.

9. ო. კონტი, როგორც სოციოლოგიის ერთერთი ფუძემდებელი – მოკლე ვარიანტი

1. ო. კონტი და მისი წინამორბედები; კონტის შემოქმედების ორი პერიოდი.
2. ო. კონტი მეცნიერებათა კლასიფიკაციის შესახებ.
3. სოციოლოგიის საგანი და ამოცანები.
4. სოციოლოგიის მეთოდები.
5. სოციალური სტატისტიკა.
6. სოციალური დინამიკა.
7. პოზიტიური პოლიტიკა.
8. ო. კონტის ადგილი სოციოლოგიის ისტორიაში.

1. ო. კონტი და მისი წინამორბედები. საზოგადოების მექანიკური თეორიის წინააღმდეგ რეაქცია ყველაზე ადრე ინგლისში დაიწყო, სადაც საზოგადოების გაგებაში ახალი ტენდენციების გამომხატველად XVIII-ე საუკუნეში მოგვევლინა ადამ ფერგიუსონი, რომელმაც საფუძვლიანად გააკრიტიკა სახელმწიფოს წარმოშობის ჰობსისეული და რუსოსეული ხელშეკრულებითი თეორია. ფერგიუსონი ამტკიცებს, რომ ადამიანი თავიდანვე თავისი ბუნებით სოციალური – საზოგადოებრივი არსებაა, ამიტომ "კაცობრიობა უნდა განიხილებოდეს ჯგუფების სახით, რომლებშიც არსებობდა იგი მთელი თავისი არსებობის მანძილზე. ცალკეული ადამიანის ისტორია, – ამ ადამიანის გვართან კავშირურთიერთობის პროცესში შეძენილი გრძნობებისა და აზრების მხოლოდ ერთეული გამოვლენაა და ამ საგნის – კაცობრიობის ყოველი გამოვლენა უნდა ამოდიოდეს საზოგადოებისა და არა ერთეული ადამიანებისაგან". კონტი უფრო აღრმავებს ამ აზრს და ამოსავალ პრინციპად საზოგადოებას როგორც ორგანულ მთლიანობას იღებს.

2. ო. კონტი მეცნიერებათა კლასიფიკაციის შესახებ. სანამ კონტის სოციოლოგიის პრინციპებს განვიხილავდეთ, აუცილებელია მეცნიერებათა კლასიფიკაციის გაგება გავაანალიზოთ. არისტოტელეს შემდეგ კონტი პირველია, ვინც შეეცადა ამ გრანდიოზული ამოცანის გადაწყვეტას. იგი ცდილობს მეცნიერება გამოყოს თეოლოგიისა და მეტაფიზიკისაგან. მეცნიერების ამოცანა კანონების აღმოჩენაა, რომლებიც გაგებულა როგორც მოვლენებს შორის მყარი და განმეორებადი კავშირი. კონტი გვევლინება ფილოსოფიის ტრადიციული გაგების გამაუქმებლად, მისი აზრით ფილოსოფიას არ აქვს არც განსაკუთრებული საგანი და არც კვლევის მეთოდი, რომელიც განსხვავებული იქნებოდა მეცნიერებათა მეთოდებისაგან. თუ ფილოსოფიას სურს დარჩეს მეცნიერებად, მაშინ იგი უნდა ჩაერთოს მეცნიერებათა რიგში და ყოველ მეცნიერებათა გამაერთიანებელ პოზიციური ფილოსოფიის სისტემად უნდა იქცეს. კონტმა მეცნიერებები ფაყო აბსტრაქტული და კონკრეტული სახის მეცნიერებებად. პირველნი სწავლობენ მოვლენათა განსაზღვრული კატეგორიების კანონებს. მაგალიტად, ბიოლოგია არის ზოგადი, აბსტრაქტული თეორიული მეცნიერება სოციოლოგიის შესახებ. მედიცინა კი კონკრეტული მეცნიერებაა, რომელიც იყენებს ბიოლოგიის ზოგად კანონებს. კონტი გამოყოფს ხუთ აბსტრაქტულ – თეორიულ მეცნიერებას: ასტრონომიას, ფიზიკას, ქიმიას, ბიოლოგიას და სოციოლოგიას. მეცნიერებათა კლასიფიკაციას ასევე საფუძვლად უდევს შესასწავლი მოვლენების სირთულის ზრდის პრინციპი. სოციალური მოვლენები ხასიათდებიან დიდი სირთულით და ამავე დროს დამოკიდებულნი არიან ყველა დანარჩენზე, რაც გვიხსნის სოციოლოგიის ყველაზე გვიანდელ წარმოშობას. სწორედ სოციოლოგია ასრულებს ამ პოზიტიური ფილოსოფიის სისტემას, რაც მოასწავებს საზოგადოების განვითარებაში

პოზიტიური სტადიის დადგომას. მეცნიერული მიდგომის მთავარი მახასიათებელია მთლიანობითი, ანუ ჰოლისტური ხედვა, იმისათვის, რომ ვიცოდეთ რაიმე ნაწილი, აუცილებელია მთელის ცოდნა, ადამიანების გაგება შესაძლებელია მხოლოდ კაცობრიობასთან, ეპოქასთან მიმართებაში. სოციოლოგია იმიტომ ხდება აბსოლუტური და ლოგიკურად სრული, რომ მისი შესასწავლი საგანი კაცობრიობა, ყველაზე მეტად ეხება ადამიანს და მისი შემეცნებაც მისთვის უფრო მისადაგომია.

3. სოციოლოგიის საგანი და ამოცანები. სოციოლოგია ერთის მხრივ უპირისპირდება თეოლოგიურ შეხედულებებს, მეორეს მხრივ მეტაფიზიკურ შეხედულებებს, რომელთა მიხედვით საზოგადოება ადამიანთა გონიერი ნების პროდუქტია. სოციოლოგია კი არის ის ერთადერთი მეცნიერება, რომელიც სწავლობს იმას, თუ როგორ ხდება ადამიანის გონება და ფსიქიკა სრულყოფილი საზოგადოებრივი ცხოვრების გავლენით. ინდივიდი აბსტრაქციაა, საზოგადოება კი სინამდვილი, რომელიც კანონებს ექვემდებარება. ბიოლოგიურისაგან განსხვავებით სიტუაციური მოვლენები მუდმივ განვითარებაში იმყოფებიან – ამიტომ მათი არსება **ისტორიულობაში** გამოიხატება. საზოგადოებრივი განვითარების მთავარი შინაარსი **მეცნიერული გონის პროგრესია**. ამის შესატყვისად მიმდინარეობს კიდევ საზოგადოების ისტორიის განვითარების პროცესი. ძირითადი და პირველადი სინამდვილე, რომლისაგანაც უნდა ამოვიდეს სოციოლოგი, არის საზოგადოება მთლიანობაში. ესაა მთელი კაცობრიობის ან მისი რომელიმე დიდი ნაწილის ორგანული ერთიანობა, რომელიც დაკავშირებულია "საყოველთაო თანხმობით" (consensus omnium). და რომელსაც ახასიათებს მისი სტრუქტურული ელემენტების ჰარმონიული ფუნქციონირება. საზოგადოების სირთულე აიხსნება იმით, რომ მასში მოქმედი თანამედროვე ფაქტორები ერწყმიან ისტორიულს, წარსული თაობები გავლენას ახდენენ თანამედროვე თაობებზე. საზოგადოება – კაცობრიობა უმაღლესი სინამდვილეა. ერთგვარი უმაღლესი არსებაა. ისაა თავისებური რეალობის მქონე sui generis, მაგრამ ამგვარი თვალსაზრისი არ არის სოციალური რეალიზმი, რომელიც აფეტიშებს და რეიფიკაციას უკეთებს სოციალურ მოვლენებს.

4. სოციოლოგიის მეთოდები. კონტი წინააღმდეგია როგორც გონებაჭვრეტითი სპეკულაციების, ისე ემპირიზმის უკიდურესობების: იგი ასაბუთებს **დაკვირვების, ექსპერიმენტის, შედარებითი და ისტორიული** მეთოდების გამოსადეგობას სოციოლოგიაში. თუმცა მათემატიკის გამოყენების წინააღმდეგია. მიუხედავად იმისა, რომ ისტორიულ ხდომილებების დაკვირვებათა ცნობები სიზუსტეს მოკლებულია, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ პრინციპულად შეუძლებელი იყოს მისი გამოყენება; ვინაიდან სხვა მეცნიერებებიც იყენებენ სხვათა მიერ მოცემულ ძნელად შესამოწმებელ დაკვირვებების მასალებს, მაგრამ ამის გამო ის არავის უკუუფდია.. უნდა მოინახოს ის კრიტერიუმები, რომლის მიხედვითაც სოციალური დაკვირვება ზუსტ და სანდო რაიმედ ჩაითვლება. სოციალურ ფაქტებზე დაკვირვებამ უნდა აიყვანოს სოციოლოგია მეცნიერების რანგში, სოციალური დაკვირვებების მასალას, რომ ობიექტური ხასიათი მიეცეს, ამისათვის კი აუცილებელია თეორია – სწორედ პოზიტიური თეორიის არარსებობა, რომლის საფუძველზეც შევძლებდით სოციალური ფაქტების მოკრებასა, ანალიზსა და განზოგადებას – არის სოციოლოგიის ძირითადი სიძნელე. დაკვირვებისათვის საჭიროა თეორია, ხოლო თეორიისათვის – საჭიროა დაკვირვებები. ნაკლები სიძნელის მქონეა მეცნიერი სოციოლოგიის მომზადება, რომელიც განთავისუფლებული იქნება ცრურწმენისაგან, აქაც საჭიროა პოზიტიური თეორია. ასევე ცოციოლოგიისათვის აუცილებელია არაპირდაპირი ცნობები და მონაცემებიც. ისტორიული და კულტურული ძეგლების შესწავლა, ადათებისა და ჩვეულებების გაგება, ენათა ანალიზი და შედარება.

ექსპერიმენტი: უშუალო ექსპერიმენტი მდგომარეობს კვლევის მიზნებისათვის სპეციალურად შექმნილი პირობების მიერ საკვლევი მოვლენებით გამოწვეულ ცვალებადობაზე დაკვირვებაში. გაშუალებული ექსპერიმენტი კონტს ესმის როგორც საზოგადოებაში არსებულ პათოლოგიურ გადახრათა კვლევა – როგორც ინდივიდის ავადმყოფობის კვლევის ანალოგია – საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევები, რომელიც ანგრევს სოციალურ ორგანიზმს, ნათლად ავლენენ, საზოგადოებრივი ორგანიზმის ძირითად კანონებს, რამეთუ ავადმყოფობა საშუალებას გვაძლევს უკეთ შევიცნოთ ნორმა.

შედარებითი მეთოდი: ამ მეთოდის მეშვეობით ადარებენ ერთდროულად მცხოვრებ ხალხთა ცხოვრებას დედამიწის სხვადასხვა კუთხეში, რათა დაადგინონ ზოგადი კანონები. ასევე უპრიანია ცხოველთა და ადამიანთა საზოგადოების შედარება. საზოგადოებრივ კლასთა შედარება. შედარებითი მეთოდის სისუსტეა ის, რომ იგი ვერ გვიჩვენებს სოციალურ მდგომარეობათა თანმიმდევრულობას, წარმოგვიდგენს მათ როგორც თანაარსებულს. ამ მეთოდით წარმატებით სარგებლობა შეიძლება მხოლოდ მაშინ, თუ იგი დაქვემდებარებული იქნება კაცობრიობის განვითარების განსაზღვრულ თეორიას.

ისტორიული მეთოდი. ესაა კაცობრიობის განსხვავებულ თანმიმდევრულ მდგომარეობათა ისტორიული შედარების მეთოდი. განიხილავს რა ისტორიულ მოვლენებს თანმიმდევრობაში, მეცნიერს შეუძლია შენიშნოს რომელიმე ფიზიკური, ინტელექტუალური, მორალური, პოლიტიკური ნიშნის ან ტენდენციის წარმოშობა და საპირისპირო ტენდენციის შესაბამისი შესუსტება და მის საფუძველზე საბოლოო რეზულტატის მეცნიერული წინასწარმეტყველება, თუკი იგი სავსებით შეესაბამება ადამიანის განვითარების ზოგად კანონთა სისტემას.

ისტორიული მეთოდით მიღებული ყველა ინტუქციური დასკვნა უნდა აიწონოს "ადამიანის ბიოლოგიური თეორიის ცნებების შუქზე". სოციოლოგია ბიოლოგიაზეა დამოკიდებული. ისტორიას და სოციოლოგიას შორის დიდი განსხვავება არ არსებობს. ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო კონტის მიერ გამოთქმული აზრი იმის სოციოლოგიური გამოკვლევების ჩატარებისას აუცილებელია მყარ თეორიულ ფუნდამენტზე დაყრდნობა. ასეთ თეორიად კი მან მოგვაწოდა **სოციალური სტატიკა და სოციალური დინამიკა**, როგორც სოციოლოგიის განყოფილებები.

5. სოციალური სტატიკა – შეისწავლის საზოგადოებრივი სისტემის ფუნქციონირების კანონებს და არსებობის პირობებს. **სოციალური სტატიკა** – ესაა საზოგადოებრივი წესრიგის, ორგანიზაციის, ჰარმონიის თეორია. საზოგადოება ორგანული მთელია, რომლის ნაწილები ურთიერთდაკავშირებულია და შეიძლება გაგებული იქნეს მხოლოდ ერთიანობაში – მთლიანობაში. ეს დებულება პირდაპირ მიმართულია საზოგადოების ხელშეკრულებითი თეორიის წინააღმდეგ. სოციალურ სტატიკაში იგი ძირითად საზოგადოებრივ ინსტიტუტებს – ოჯახს, სახელმწიფოს, რელიგიას განიხილავს მათი საზოგადოებრივი ფუნქციების და სოციალური ინტეგრაციის საქმეში როლის თვალსაზრისით.

ოჯახი – ზნეობრივ-ემოციური კავშირია, რომელიც დამყარებულია ურთიერთსიმპათიასა და სიყვარულზე – ერთგულებაზე. ოჯახის, როგორც ინდივიდსა და გვარს (მოდგმას) შორის შუამავლის მთავარი ფუნქციაა აღზარდოს ახალგაზრდობა ალექტრიზმის სულისკვეთებით – ასწავლოს თანდაყოლილი ეგოიზმის გადალახვა. ოჯახი ერთი მხრივ ამზადებს მომავლის საზოგადოებას, მეორეს მხრივ ყოველი ახალი ოჯახი აგრძელებს არსებული საზოგადოების ცხოვრებას. ოჯახი ისტორიულად კი იცვლება, მაგრამ ეს ცვალებადობა არანაირ კავშირში არაა კერძო საკუთრებასთან, მემკვიდრეობასთან, ფულთან. კონტი წინააღმდეგია ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობისა. ქალი მამაკაცზე დაბლა დგას, როგორც ინტელექტუალურად, ისე ნებისყოფის გამოვლენის თვალსაზრისით. ქალის საზოგადოებრივი როლი განისაზღვრება

მორალურ – ემოციური თვისებებით – ადამიანთა შეკავშირებისა და მათი ზნეობრივი განათლების უნარით. ქალების ამოცანაა გააკეთილშობილოს მამაკაცთა უხეში ნატურები, გააღვიძოს მათში სოლიდარობაზე დაფუძნებული საზოგადოებრივი გრძნობები. ოჯახის კონტისეული თეორია მამაკაცურ აქტივობაზე ქალურ გრძნობათა სპონტანური ზეგავლენის სისტემატიზაციაზე დაიყვანება. დიდია ქალთა როლი ახალი თაობის აღზრდაში. – ოჯახი, ეს ხომ წარსულ თაობათა გამოცდილების, ტრადიციების გადამცემი და მცველია, მათი შემნარჩუნებელია. ოჯახი ადამიანი სოციალიზირდება, იძენს საზოგადოებისათვის წარმატებული სამსახურის გაწევის აუცილებელ თვისებებს, ძლევს ბუნებრივ ინდივიდუალიზმსა და ეგოიზმს, სწავლობს "სხვებისთვის ცხოვრებას". თაობათა შორის კეთილი ურთიერთობანი ხელს უწყობენ საზოგადოებრივ წონასწორობას, ტრადიციებსა და ინოვაციებს (სიახლეებს) შორის ბალანსს, რომელთა მატარებელია მოხუცები და ახალგაზრდები.

კოოპერაცია – იგი ემყარება შრომის დანაწილებას, და ოჯახური ურთიერთობების უფრო საზოგადოებრივი პლანის ანალოგია. აქ ყველა იმას აკეთებს, რისი ნიჭიც აქვს ყველაზე მეტად მომადლებული. ყველა დაინტერესებულია ერთმანეთით, ასე წარმოიშობა "საყოველთაო თანხმობა" და ინდივიდთა სპონტანური ურთიერთობები. კონტი საზოგადოების სტრუქტურებში უპირატესობას არა ეკონომიკურ, არამედ ემოციურ, მორალურ "თანხმობით" კავშირებს ანიჭებს. აკრიტიკებს თავისუფალი მეწარმეობის პრინციპს. დაინახა აგრეთვე შრომის დანაწილების უარყოფიტი მხარეებიც. შრომის მეტისმეტ დანაწილებას შეიძლება მოყვეს საზოგადოების დაშლა ცალკეულ კორპორაციებად, მისი ერთიანობის დაშლა. ეს რომ არ მოხდეს, ამისათვის აუცილებელია **სახელმწიფოს**, როგორც "საერთო გონის" გამომხატველი პოლიტიკური ძალაუფლების არსებობა. სახელმწიფო, ეს არის საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველი ორგანო, სოციალური სოლიდარობის ორგანო, ხოლო მისდამი დაქვემდებარება ინდივიდთა წმიდათა წმიდა მოვალეობაა. სახელმწიფო ასრულებს ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და მორალურ ფუნქციებს. აქედან ბოლო ორია ძირითადი. ინტელექტუალური და მორალური ტერორის თავიდან ასაცილებლად საჭიროა პოლიტიკური და მორალური ძალაუფლების გაყოფა ისე, როგორც ეს არსებობდა შუასაუკუნეებში სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის. კონტი ვერ ხედავს ეკონომიკურ ფაქტორთა როლს და გადაჭარბებით აფსებს სულიერ-გონით ფაქტორთა როლს საზოგადოების განვითარებაში.

6. სოციალური დინამიკა – ესაა სოციალურ სისტემათა ცვალებადობისა და განვითარების კანონების შემსწავლელი დისციპლინა. იგი არის "საზოგადოებრივი პროცესის პოზიციური თეორია", აბსტრაქტული ისტორია, "სახელთა, პიროვნებათა და თვით ხალხთა დასახელებების გარეშე". პროგრესი კონტის აზრით, ესაა განვითარება აღმავალი ხაზით, ყოველგვარი სრულყოფილების გარეშე.

ა) საზოგადოებრივ განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორებია: **პირველადი** – სულიერ-გონითი განვითარება, **მეორადი** – კლიმატი, რასა, ადამიანთა სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლიობა, მოსახლეობის ნამატი;

ბ) პროგრესი იყოფა: **მატერიალურ** (სიცოცხლის გარეგანი პირობების გაუმჯობესება), **ფიზიკურ** (ადამიანის ბუნების სრულყოფა), **ინტელექტუალურ** (ინტელექტის განვითარება რეგულარული და მეტაფიზიკური მსოფლმხედველობიდან პოზიტიურზე გადასვლა), **მორალურ** (კოლექტიურობისა და ზნეობრივ გრძნობათა განვითარება) პროცესებად.

გ) სოციალური ორგანიზმი ეფუძნება შეხედულებათა ერთობლიობას, რომლებიც თანდათანობითი ცვლილებებისას გავლენას ახდენენ საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სხვა

მხარეებზე. ამიტომ სოციალური დინამიკის საფუძველში უნდა იდოს ადამიანური გონის ისტორია.

დ) სოციოლოგიის, როგორც მეცნიერების ქვაკუთხედაა სამსტადიური განვითარების კანონი. იგი ერთდროულად წარმოადგენს ისტორიულ და ლოგიკურ კანონს. ადამიანური გონების განვითარების სამი სტადია შეესატყვისება სოციალური ისტორიის განვითარების სამ ანალოგიურ სტადიას.

კონტის ყველაზე ცნობილი კანონია – კანონი სამი საფეხურის შესახებ. კონტმა განსაზღვრა სამი ძირითადი საფეხური, რომლის მიხედვითაც ადამიანის გონება, ადამიანები მომწიფების პერიოდში, ცოდნის ყველა მიმართულება და მსოფლიო ისტორია, ყველა წარმატებით გადის ამ სამივე საფეხურს. ყველა საფეხური გულისხმობს ადამიანთა მიერ მათ გარშემო არსებული საგნების ახსნის ძიებას.

1. თეოლოგიურ, ანუ ფიქციურ სტადიას, რომელიც მოიცავს ძველ სამყაროს და შუასაუკუნეებს, კონტი სამ პერიოდად: ფეტიშიზმად, პოლითეიზმად და მონოთეიზმად ყოფს. ფეტიშიზმის დროს ადამიანები სიცოცხლეს მიაწერდნენ გარეგან საგნებს და მათში ხედავდნენ სულებს, ღმერთებს, პოლითეიზმის დროს, რომელმაც დიდი გავრცელება ჰპოვა ძველ საბერძნეთსა და რომში, სიცოცხლეს ანიჭებდნენ "ფიქციურ არსებებს", რომელთა ჩარევითაც ხსნიდნენ ყველა მოვლენას, შეიქმნა "პოეტური მსოფლმხედველობა", რომელიც ხელს უწყობდა მხატვრული შემოქმედების განვითარებას, მაგრამ უნარი არ შესწევდა პრაქტიკის სახელმძღვანელოდ; ამაში ხედავდა კონტი სამყაროში მატერიალური კულტურის სუსტი განვითარების მიზეზს.

მონოთეიზმის ეპოქა – ესაა ქრისტიანობის ეპოქა, ერთი ღმერთის რელიგია ცვლის – გარდაქმნის სამყაროს სახეს, პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, ჩვეულებებსა და მორალს: კონტი ფართოდ აღწერს იმ არაჩვეულებრივ ჰარმონიას, რომელიც თითქოსდა არსებობდა შუასაუკუნეებრივ სახელმწიფოსა და რელიგიას შორის და კათოლიციზმს თვლის "ადამიანური სიბრძნის დღემდე არსებული პოლიტიკური შედეგის" შემოქმედად. სწორედ შუასაუკუნეებში უნდა ვეძიოთ ზოგიერთი სოციალური დაწესებულების ნიმუშები.

ამგვარად, თეოლოგიური საფეხური – ეს არის საფეხური სადაც ადამიანის გონება ეძებს საგნების ბუნებრივად არსებულ სახეს, მათ საფუძვლებს (საიდან მოდიან) და მათ მიზეზებს (რატომ არსებობენ?). ეს საფეხური მოიცავს ფეტიშიზმს(საგნების გაღმერთება) პოლითეიზმი (მრავალ ღმერთ-თაყვანისმცემლობა) და ბოლო ყველაზე მაღალი განვითარების საფეხური მონოთეიზმი (ერთღმერთიანობა, ან ერთის რამის თაყვანისცემა რომელიც ყველაფერს ხსნის).

2. მეტაფიზიკური სტადია, რომელიც მოიცავს 1300-1800 წლებს გარდამავალი ეპოქაა, მას ახასიათებს მსხვრევა – ესაა მეტაფიზიკოსთა და სამართლისმცოდნეთა პოლიტიკური ტრიუმფი". რეფორმაცია → განმანათლებლობის ფილოსოფია → რევოლუცია, ასეთია ამ ეპოქის უმნიშვნელოვანესი ხდომილებანი. კრიტიკულმა ფილოსოფიამ გამოიწვია ყველა ავტორიტეტის, გაბატონებული კლასების ძალაუფლების საფუძვლის – რელიგიის დაცემა, მაგრამ მოახდინა პიროვნებისა და დაჩაგრული კლასების ემანსიპაცია.

მეტაფიზიკური საფეხური – ეს არის გარდამავალი საფეხური თეოლოგიურ საფეხურსა და პოზიტიურ ერას შორის. იგი არსებობს მხოლოდ იმიტომ რომ, კონტის თანახმად, პირდაპირი ნახტომი თეოლოგიურიდან პოზიტიურამდე ძალიან მკვეთრი იქნებოდა იმისათვის რომ ხალხს გამკლავება შესძლებოდათ. ამ საფეხურზე აბსტრაქტული ძალები ცვლიან ზებუნებრივ

არსებებს და მათ მაგივრად სამყაროში არსებული საგნების გამომწვევ მიზეზებსა და მიზნებს ხსნიან. მაგალითად მისტიური ძალა როგორც 'ბუნებაა' მოწოდებულია იმისათვის რომ ახსნას რატომ არიან საგნები ისეთი როგორც არიან.

3. პოზიტიური სტადია – ეს რა თქმა უნდა არის საბოლოო და ყველაზე მნიშვნელოვანი საფეხური კონტის სისტემაში. ამ საფეხურზე ადამიანები უკვე პირველადი მიზეზებისა და მიზნების ძიებას თავს ანებებენ. ყველაფერი რაც ჩვენ ვიცით არიან მოვლენები და მათ შორის ურთიერთკავშირები და არა მათი არსება ან საბოლოო მიზეზები. ისინი უცვლელ ბუნებრივ კანონებს ეძებენ, რომლებიც მთელ მოვლენებს მართავენ. ძიება როგორც ემპირიულ კვლევას ისე თეორიასაც მოიცავს, კონტმა განასხვავა კონკრეტული და აბსტრაქტული კანონები. კონკრეტული კანონები მიიღება ინდუქციურად, ემპირიული კვლევების შედეგად, მაშინ როდესაც აბსტრაქტული კანონები თეორიიდან დედუქციური წესით უნდა გამოდიოდნენ. კონტმა შემოგვთავაზა სამი საფეხურის კანონი რამოდენიმე განსხვავებულ სფეროში, მან ადამიანის განვითარებაც ზუსტად ამ საფეხურებში(სტადიებში) დაინახა ანუ ბავშვობა როგორც თეოლოგიის საფეხური, მოზარდი როგორც მეტაფიზიკური და ზრდასრული პიროვნება როგორც პოზიტიური საფეხური.